

Försvarshögskolan

Självständigt arbete (30 hp)

Författare		Program/Kurs
Marcus Sandqvist		HOP SA 2022
Handledare		
Markus Göransson		Antal ord: 9995
		Kurskod
		2UK023
<p>11. Pansardivisionens motanfall 7-9 december 1942: En tillämpning av Thunholms och Henåkers Idealmodell</p>		
<p>ABSTRACT: This study applies Thunholm and Henåker's <i>Ideal Model</i> sequence to the counterattack carried out by the German 11th Panzer Division at Tschir from December 7th to 9th, 1942. The <i>Ideal Model</i> stems from cumulative research conducted within the German school of maneuver warfare and offers a theoretical framework of a seven-step sequence on how to achieve success in tactical combat. The aim of the study is to investigate the presence and interplay of the steps outlined in the Ideal Model during actual combat accounting for the dynamic elements of danger, stress and friction that differentiate real-life combat from theoretical concepts. The results shows that all steps are present to a varying degree although with a slightly different sequence. The study finds the step "Maneuver and out-pacing the opponent by focus on timing and by a short decision-action loop" to be of central importance in the successful counterattack.</p>		
Nyckelord: Idealmodellen, manöverkrigföring, taktik.		

Innehåll

1. INLEDNING.....	3
1.1 TIDIGARE FORSKNING	5
1.1.1 Manöver och kraftsamling.....	5
1.1.2 Överraskning.....	7
1.1.3 Tempo och uppdragstakt	7
1.1.4 Indirekt metod och tysk manöverkrigföring	8
2. TEORI OCH METOD.....	9
2.1 TEORI.....	9
2.1.1 Idealmodellen	9
2.1.2 Operationalisering av Idealmodellen	11
2.2 METOD.....	12
2.2.1 Val av fall.....	12
2.2.2 Källmaterial och källkritik.....	13
3. ANALYS	14
3.1 BAKGRUND TILL STRIDERNÄ VID TSCHIR.....	14
3.2 XXXXVIII. PANSARKÅREN OCH 11. PANSARDIVISIONEN.....	15
3.3 HÄNDELSEFÖRLOPP.....	15
3.3.1 4-6 december 1942.....	15
3.3.1 7 december 1942.....	16
3.3.2 Analys 6-7 december.....	20
3.3.3 8 december 1942.....	22
3.3.5 9 december 1942.....	25
3.3.4 Analys 8-9 december.....	26
4. DISKUSSION	28
5. SLUTSATSER OCH AVSLUTNING	30
LITTERATUR OCH REFERENSFÖRTECKNING.....	33
BILAGA 1 – ARKIVMATERIAL	36

1. Inledning

I artikeln ”A tentative model on effective army combat tactics” (2020) introducerar Thunholm och Henåker *Ideal Model Sequence* (Idealmodellen). Syftet med Thunholms och Henåkers studie är att skapa en modell över hur striden kan genomföras för att nå taktisk framgång i konventionell strid mot en numerärt överlägsen motståndare. I studien utgår Thunholm och Henåker från tidigare forskning inom ramen för den tyska manöverkrigföringstraditionen tillämpad under andra världskriget. Författarna analyserar fem¹ forskares verk utifrån sex frågor: Vad är en effektiv utgångsgruppering? Hur skall manövern genomföras? Hur uppnås ett högt tempo? Hur uppnås överraskning? Hur försätts motståndaren i chock? Hur åstadkoms systemkollaps? Svaren på frågorna utgör Idealmodellen som konkretiseras i sju steg:

Ideal model sequence
Modern System deployment of the force and use of maneuver warfare
Aggressive ground reconnaissance and counter-reconnaissance
Maneuver and out-pacing the opponent by focus on timing and by a short decision-action loop
Breakthrough by deep and fast maneuver in enemy gaps
High tempo and surprise attacks on rear/unprepared units
Exploit successful surprise attacks to create shock
Enemy organizational breakdown

Tabell 1: Idealmodellen (Thunholm & Henåker, 2020, 492).

I artikeln för författarna ett nyanserat och utvecklat resonemang utifrån de fem forskarnas perspektiv på *hur* respektive steg *kan* uppnås. Författarna lyfter särskilt upp stegen överraskning-chock-exploatering som nyckeln till att orsaka systemkollaps hos motståndaren.

Även om Idealmodellen inte i sin helhet har prövats vetenskapligt uppbär den vetenskapligt och empiriskt stöd i två avseenden. De teorier som modellen bygger på är empiriskt underbyggda och har i flera fall prövats både kvantitativt och kvalitativt. I artikeln ”Exploring military victory in battle: a qualitative study on contemporary tactics” genomför dessutom Henåker en studie baserad på 48 dubbelsidiga krigsspel. Resultatet visar att elementen utgångsgruppering, spaning, manöver, genombrott, tempo, överraskning, exploatering och motståndarens systemkollaps återfanns i 14 av 15 segrar medan det i 6 av 15 förluster inte åter-

---

¹ Biddle, Collins, Friedman, Leonhard, Storr

fanns någon av de åtta elementen (Henåker 2020, 179). Henåker resonerar i sin artikel om krigsspel som metod och hur det möjligen påverkat resultatet. Van Creveld lyfter fram krigsspel som en viktig metod för att utveckla taktik men identifierar också ett antal brister. Bristen på realism och oförmågan att projicera fara och stress för deltagarna kan innebära orealistiskt uppträdande, felaktiga beslut och fokus på att vinna spelet i stället för att förstå och tillämpa taktik (Van Creveld 2013, 314).

Denna studie utforskar och diskuterar Idealmodellen genom att tillämpa den på ett historiskt fall, något som inte gjorts tidigare. Genom en detaljerad fallstudie av den tyska 11. Pansardivisionens framgångar vid Tschir 7-9 december 1942 studeras om och hur Idealmodellens sju steg har förekommit, samspelat och påverkat händelseförloppet under verklig strid med den dynamik av fara, stress och andra inflytelser som skiljer den åt från krigsspelets mer avgränsade kontext. Vidare studeras de sju stegens inbördes ordning, betydelse och relation till varandra och deras plats i modellens sekvens. Uppsatsen besvarar följande frågeställning:

På vilket sätt följde 11. Pansardivisionens framgångsrika motanfall vid Tschir 7-9 december 1942 Idealmodellen?

Thunholm och Henåker definierar den taktiska nivån som den nivå där strategi och operationskonst materialiseras i manövrar, skärmytslingar, strid och slag. Gränsen mellan nivåerna kan vara flytande och svår att tydligt definiera (Thunholm & Henåker 2020, 490). Robert Leonhard preciserar dock den taktiska nivån till att omfatta bataljon, brigad, division och armékår (Leonhard 1991, 6). Trots att den taktiska nivån kan anses sträcka sig från bataljon till armékår är studien avgränsad till divisionsnivån av empiriska skäl, vilket ligger väl inom ramen för Thunholms & Henåkers definition. Studiens empiri utgörs av krigsdagböcker vilka från divisionsnivå och uppåt både är utförliga och bevarade medan de lägre nivåernas krigsdagböcker är svåra att återfinna.

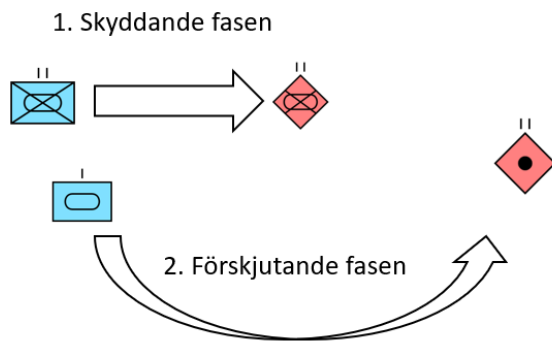
Uppsatsen är disponerad i fyra delar. Inledningsvis redogörs för det aktuella forskningsläget vad avser den tyska manöverkrigföringstraditionen. Därefter presenteras uppsatsens teoretiska och metodologiska ram. I uppsatsens tredje del tillämpas Idealmodellen i en fallstudie. I uppsatsens avslutande del genomförs diskussion och slutsatser presenteras.

1.1 Tidigare forskning

Manöverkrigföringsteori kan grovt indelas i två huvudinriktningar: den tyska, dit Idealmodellen hör, och den sovjetiska (Ångström och Widén 2014, 116). I den tyska inriktningen är en brett förankrad och generell definition av manöverkrigföring att striden skall föras genom att undvika kostsamma, utdragna och frontala strider mot motståndarens styrka. I stället skall dennes svagheter identifieras och *kraftsamlat* angripas. *Manövern* på slagfältet syftar till att försätta motståndaren i ett ogynnsamt läge där dennes styrka görs irrelevant och svaghet kan angripas. Striden skall föras i ett *högt tempo* genom *decentraliserad beslutsfattning* och *överraskning* in på djupet av motståndarens gruppering och därigenom orsaka systemkollaps (Fuller 1992;Liddell Hart 1967;Lind, 1985;Luttwak 1987;Leonhard 1991;Leonhard 1994;Biddle 2006;Collins 2010;van Creveld 2014;Thunholm & Henåker 2020). Följande avsnitt avhandlar den tidigare forskningen inom ramen för begreppen manöver, kraftsamling, överraskning, tempo och uppdragstaktik. Avsnittet avslutas med att belysa kopplingen mellan indirekt metod och tysk manöverkrigföring under andra världskriget.

1.1.1 Manöver och kraftsamling

Teorier om hur striden skall föras utgår från dess grundelement: eld, rörelse, skydd, tid och rum (Ångström och Widén 2014, 110). Grundelementen eld, rörelse och skydd anses ha ett dynamiskt förhållande till varandra där något element måste försakats för att uppnå de övriga två (Fuller 1993,83;Leonhard 1994, 21). Leonhard menar att den skickliga taktikern bemästrar att föra striden genom att balansera elementen utefter slagfältets dynamik och beskriver därmed behovet av balans mellan offensivt och defensivt uppträdande (Leonhard 1994, 26). En vanlig analogi är att striden skall föras likt en boxares kamp med en hand som gard och en hand som slår (Liddell Hart 1965;Fuller 1993;Luttwak 1980;Lind 1985;van Creveld 2014;Friedman 2017). Leonhard utvecklar analogin och menar att striden skall föras i två faser. I den skyddande fasen förs striden mot fiendens styrka för att möjliggöra den förskjutande fasen där rummet och tiden utnyttjas för att föra striden på djupet av motståndaren (figur 1) (Leonhard 1994, 27). Den brittiska teoretikern Simpkin, som förvisso placerar sig i både den tyska och sovjetiska manöverkrigföringsskolan, för ett liknande resonemang men nyttjar begreppen *holding force* och *moving force* (Simpkin 1985, 95).

Figur 1: Skyddande och förskjutande fasen (författaren efter Leonhard 1994, 37).

Kombinerade vapen eftersträvas och innebär att vapensystem kompletterar varandras styrkor och svagheter och utsätter därmed motståndaren för ett dilemma (Biddle 2006, 37; Van Creveld 2014, 17; Leonhard 1991, 95). Kombinerade vapen på taktisk nivå kan exempelvis möjliggöras genom allsidigt stridsindelade förband enligt det tyska konceptet *kampfgruppe* (Lind 1985, 31-35; DiNardo 1996, 392).

Spaning bör ske med mekaniserade förband på stor bredd i syfte att hitta luckor i motståndarens gruppering. Den decentraliserade beslutsfattningen och initiativkraften accentueras i brytpunkten då spaningen hittat eller skapat en lucka i motståndarens försvar. Det åligger chefen för spaningsförbandet att rapportera och exploatera luckan för att föra striden på djupet och chefer i överliggande förbandsnivåer att kraftsamla förbanden till den identifierade luckan (Lind 1985, 18; Storr 2009, 106; Leonhard 1991, 114). Biddle, Lind, Storr och Friedman påpekar vikten av att ha en reserv för att säkerställa handlingsfrihet att snabbt kunna nyttja möjligheter och exploatera framgångar (Biddle 2006, 48; Lind 1985, 22; Storr 2009, 123; Friedman 2017, 118).

Lind, Leonhard och Van Creveld förordar konceptet *schwerpunkt* som ett sätt att kraftsamla. Definitionen av begreppet varierar dock mellan de tre. Leonhard menar, med stöd av Lind, att *schwerpunkt* vanligtvis är ett kraftsamlingsförband vars strid andra förband och resurser understödjer. Van Creveld menar å sin sida att *schwerpunkt* är en geografisk plats, vanligtvis fiendens svaga punkt, mot vilken resurser kraftsamlas (Lind 1985, 18; Leonhard 1991, 116; van Creveld 2014, 16). Martin Samuels menar med utgångspunkt i studier av tysk militär tradition att *schwerpunkt* bör förstås som ”focus of energy”. Han menar att *schwerpunkt* då kan vara både en fysisk plats eller ett förband dit all energi riktas för att uppnå överlägsenhet och fälla ett avgörande i striden (Samuels 1995, 24).

1.1.2 Överraskning

Det råder likaledes en divergerande syn på överraskning. Storr menar att om motståndaren överraskas innebär det en multiplikator i styrkeförhållande på 10:1 och att överraskning åstadkoms genom att uppträda oväntat i tid, rum eller i val av medel eller metod. Van Creveld är snävare och menar att överraskning endast kan åstadkommas genom vilseledning. Friedman skiljer på vilseledning och överraskning men menar att de samspelar och förstärker varandra. Simpkin skiljer på moralisk överraskning, då motståndaren inte vet att man kommer, och materiel överraskning då motståndaren inte kan stoppa dig. Synen på överraskningens stora betydelse förenar dock de fyra (Simpkin 1985, 182;Storr 2009, 86;Van Creveld 2014, 17;Friedman 2017, 70). Chock, psykologisk överbelastning, uppstår som en effekt av överraskning, koncentrerad vapenverkan eller fiendens framgångsrika anfall (Storr 2009, 87;Friedman 2017, 79). Storr menar att effekten av chock begränsar förmågan till samordnad strid men att dess totala effekt beror på hur väl den anfallande sidan utnyttjar motståndarens chock (Storr 2009, 87).

1.1.3 Tempo och uppdragstaktik

Ett vanligt sätt att beskriva tempo är att nyttja Boyds OODA²-loop. Den som snabbast observerar, uppfattar, beslutar och agerar har det högre tempot och innehar initiativet. Den som innehar initiativet kan styra striden (Lind 1985, 4-5;Van Creveld 2014, 16;Friedman, 57). Owen ifrågasätter OODA-loopen som modell för att beskriva tempo i strid på grund av att den implicit kräver att något skall *uppfattas* och *förstås* vilket på grund av stridens natur inte alltid är möjligt (Owen 2008, 66). Leonhard beskriver i stället tempo med begreppet frekvens som definieras som antalet taktiska händelser per tidsenhet. Ju högre frekvens desto högre tempo. Högre tempo än motståndaren uppnås då dennes organisatoriska, doktrinära eller ledarskapsmässiga förmåga att hantera frekvensen inte räcker till (Leonhard 1994, 71-73).

Det är inte denna studies ambition att ingående redogöra för den omfattande forskningen om uppdragstaktik. I stället redovisas nedan tre olika synsätt på hur uppdragstaktik bidrar till framgång i manöverkrigföring. Flera forskare menar att decentraliserad ledning med den tyska uppdragstaktiken som förlaga skapar ett högt tempo, detta genom att underställda uppmantras och tillåts ta initiativ och föra striden mot ett tydligt syfte snarare än att ges detaljerade order att utföra (Lind, 1985;Leonhard 1991;Biddle 2006;van Creveld 2014;Friedman

---

² Observe, Orient, Decide, Act

2017;Thunholm & Henåker 2020). Lind och Storr menar att högt tempo uppnås av chefer som leder från de främsta förbanden där stridsfältet kan ses och beslut snabbt kan fattas och förmedlas direkt (Lind 1985, 22;Storr 2009, 142). Anthony King menar att denna typ av individcentrerad uppdragstaktik är obsolet och att den i modern krigföring snarare behöver ersättas med en kollektiv uppdragstaktik. Via modern teknik skapa och förmedla en gemensam lägesbild kan fler individer, exempelvis en eller flera större staber eller flera chefer, kollektivt fatta beslut med ökat tempo och precision i beslut som följd (King 2017, 19). Marco Sigg definierar den tyska uppdragstaktiken 1869 till 1945 i sju element: beslutsamhet, offensivt tänkande, självständighet, lydnad, enhetlighet, urskillningsförmåga och föregångsmannaskap. Sigg menar att de sju elementen måste växelverka för att uppdragstaktik skall vara framgångsrik och pekar framför allt på vikten av balans mellan enhetlighet och självständighet (Sigg 2014, 458-459, 461). Därmed erbjuder Sigg en brygga mellan de två tidigare synsätten. Enhetlighet innebär förmågan för chefer att se sig själv och sin betydelse i ett större gemensamt sammanhang. Detta uppnås genom att förstå och föra striden i enlighet med högre chefs tydliga syfte, men samtidigt genom ständig samverkan med sidoförband vara lyhörd för den dynamiska utvecklingen på stridsfältet (Sigg 2014, 132). Sigg pekar på den tyska synen att krigets friktioner inte kan förutses och därmed endast kan övervinnas med självständiga och initiativtagande chefer. Kraften i de lägre chefernas självständiga agerande riktas genom ett tydligt syfte och avsikt med striden och genom samverkan mellan förband (Sigg 2014, 133).

1.1.4 Indirekt metod och tysk manöverkrigföring

En intressant diskurs är synen på *vad* manövern skall uppnå. Den moderna manöverkrigföringsteorin anses i stor utsträckning influeras av tyska taktiska erfarenheter samt Liddell Harts indirekta metod lanserad i mellankrigstiden (Ångström & Widén 2014, 114-116;Nilsson 2021, 374). Den indirekta metoden innebär, något förenklat, att motståndarens styrka undviks genom att nyttja den mest oväntade vägen att slå på djupet av motståndaren. Därmed utmanövreras motståndaren som hamnar i obalans både fysiskt och psykiskt vilket lägger grunden till seger genom systemkollaps (Liddell Hart 1991, 5-6). Collins slutsatser är i samma linje då han menar att sambandet mellan manöver och systemkollaps är starkare än mellan den fysiska konfrontationen och systemkollaps (Collins 2010, 11).

Artiklarna "German armoured doctrine: Correcting the myths" och "The Myth of Blitzkrieg" menar att det finns viktiga skillnader mellan den indirekta metoden och tysk manöverkrigföringstradition. Författarna menar, utifrån studier av bland annat reglementen, att den tyska

manöverkrigföringen under andra världskriget fokuserade på inringning (*kesselschlacht*) och att nedkämpa motståndaren i en avgörande strid (*vernichtungsschlacht*). Krigföringen var snarare en utveckling av tidigare tysk krigföring än influerad av brittiska mellankrigsidéer om den indirekta metoden som tidigare antytts (DiNardo 1996, 395-396; Harris 1995, 342-344).

2. Teori och metod

2.1 Teori

Idealmodellen är resultatet av Thunholm och Henåkers strukturerade analys av Biddel, Collins, Leonhards, Friedmans och Storrs forskning. Följande avsnitt redogör för modellen genom att definiera dess sju steg, avsnittet avslutas med en operationalisering av modellen. Översättningarna av stegen till svenska är författarens egna.

2.1.1 Idealmodellen

1. *Utgångsgruppering och manöverkrigföring (Modern System deployment of the force and use of maneuver warfare)*

Första steget syftar till att skapa möjligheter för den kommande striden. Modellen förordar utgångsgruppering enligt Biddles *Modern system* där terrängen nyttjas för att skydda, dölja och sprida förbanden. Förbanden indelas för att möjliggöra anfall på flera täter med kombinerade vapen (Biddle 2006, 3). För att möjliggöra både defensiva och offensiva operationer eftersträvas gruppering med djup. Modellen lyfter särskilt fram två metoder för manöver: infiltration och indirekt metod i enlighet med Leonhards skyddande och förskjutande fas (Thunholm & Henåker 2020, 495-496).

2. *Stridsspaning och anti-spaning (Aggressive ground reconnaissance and counter-reconnaissance)*

Andra steget lägger grunden för att föra striden mot motståndarens svaga punkter genom att hitta dem. Den aggressiva spaningen, stridsspaningen, utförs av mekaniserade förband som när en lucka hittats snabbt kan anfälla igenom och exploatera den (Storr 2009, 106). Anti-spaning innefattar de åtgärder som görs för att förhindra eller försvåra fientlig spaning (Thunholm & Henåker 2020, 497).

3. *Manöver och högt tempo (Maneuver and out-pacing the opponent by focus on timing and by a short decision-action loop)*

Tredje steget, *manöver och högt tempo*, syftar till att genom manöver och anfall nyttja de möjligheter som en lyckad infiltration eller stridsspaning har hittat. Genom att underställa avkrävs och tillåts ta initiativ i enlighet med uppdragstaktiken skapas förutsättningar för snabba beslut och åtgärder vilket ger ett högt tempo (Thunholm & Henåker 2020, 497-498). Högre chef riktar lägre chefers initiativkraft genom ett tydligt och uttalat syfte med striden samt genom att utse en *schwerpunkt* (Leonhard 1994, 115;Friedman 2017, 117). För att kunna upprätthålla ett högt tempo och tillvarata möjligheter leds striden från de främsta förbanden genom att fatta snabba beslut som är tillräckligt bra snarare än genomarbetade detaljerade beslut (Storr 2009, 135).

4. *Genombrott och anfall på djupet (Breakthrough by deep and fast maneuver in enemy gaps)*

I fjärde steget fullföljs stridsspaning och lyckade anfall med *genombrott och anfall på djupet* genom att flexibelt nyttja möjligheter som ges (Thunholm & Henåker 2020, 491). Högt tempo och kringgång av fientliga förband eftersträvas för att försvåra motreaktioner och föra striden mot flanker eller bakre förband (Storr 2009, 114). En utsedd reserv säkerställer handlingsfrihet att skydda eller förstärka genombrottet (Friedman 2017, 118;Storr 2009, 123).

5. *Överraskning och strid mot bakre/oförberedda förband (High tempo and surprise attacks on rear/unprepared units)*

Det höga tempot och genombrott med anfall på djupet skapar överraskning och möjliggör att striden kan föras mot fiendens bakre eller oförberedda förband. Idealmodellen värderar överraskning som en av de centrala faktorerna för att en mindre styrka ska vinna över en större och utgår från överraskning i tid, rum, medel och metod (Thunholm & Henåker 2020, 499;Storr 2009, 84;Friedman 2017, 70). Leonhards (1994, 135,149) två begrepp *delaying detection* och *hastening attack* tas upp som metoder för att åstadkomma detta. *Hastening attack* nyttjar överraskning i tid för att anfälla en oförberedd motståndare snabbt medan *delaying detection* kan skapa överraskning i både tid och rum då motståndaren inte identifierar hotet före striden påbörjas.

6. *Exploatering och chock (Exploit successful surprise attacks to create shock)*

I sjätte steget exploateras situationen genom att anfallet fullföljs. Det lyckade genombrottet, överraskningen och anfallets kraft försätter motståndaren i chock och ökar den egna sidans relativa övertag och möjlighet till seger. Detta indikeras genom stora förluster, vikande eller kapitulerande motståndare (Thunholm & Henåker 2020, 500;Friedman 2017, 79;Storr 2009, 87).

7. *Systemkollaps (Enemy organizational breakdown)*

Genom den beskrivna manövern och i synnerhet stegen överraskning – exploatering – chock menar Thunholm och Henåker, med stöd av Collins och Storr att modellens sjunde och sista steg *systemkollaps* kan åstadkommas (Collins 2010, 9;Storr 2009, 91). Systemkollaps inträder då motståndaren organisatoriskt upphör att fungera som förband och mister sin vilja och förmåga att slåss organiserat. Taktisk seger definieras i modellen som motståndarens systemkollaps (Thunholm & Henåker 2020, 501).

2.1.2 Operationalisering av Idealmodellen

Operationaliseringen nyttjar Idealmodellens tydligt formulerade steg samt dess underliggande teoretiska definition, redovisad ovan. Indikatorerna för steg sex och sju särskiljer sig från övriga då de är utformade efter forskningens bedömda effekter hos motståndaren snarare än egna taktiska handlingar.

Idealmodellens steg	Indikatorer
1. Utgångsgruppering och manöver-krigföring	<ul style="list-style-type: none"> - Terrängen nyttjas för skydd, skyl och utspridning - Kombinerade vapen eftersträvas
2. Stridsspaning Anti-spaning	<ul style="list-style-type: none"> - Stridsspaning genomförs med mekaniserade förband - Uppgift ges med innebörd att försvåra fiendtlig spaning
3. Manöver och högt tempo	<ul style="list-style-type: none"> - Manövern sker kraftsamlat mot upptäckta svagheter hos motståndaren. - Högt tempo eftersträvas genom uppdragstaktik och snabb beslutsfattning
4. Genombrott och anfall på djupet	<ul style="list-style-type: none"> - Genombrott av fiendens försvar åstadkoms och efterföljs av anfall på djupet (mot flanker eller bakre och oförberedda förband).
5. Överraskning och strid mot bakre/oförberedda förband	<ul style="list-style-type: none"> - Öväntat uppträdande i tid, rum, medel eller metod konstateras - Strid sker mot oförberedda eller bakre förband
6. Exploatering och chock	<ul style="list-style-type: none"> - Stora mängder materiel nedkämpas - Motståndaren flyr
7. Systemkollaps	<ul style="list-style-type: none"> - Motståndarens organiserade strid upphör

Tabell 2: Operationalisering.

2.2 Metod

För att besvara frågeställningen har en fallstudiedesign valts där ett historiskt fall av framgångsrik manöverkrigföring på taktisk nivå studeras i detalj. Då krig endast utgör oregelbundna avbrott i freden innebär militärhistoriska fallstudier en källa för kontinuerligt lärande och utveckling ur händelser endast några få har fått uppleva (Van Creveld 1983, 556). Van Creveld (1983, 563) menar att militärhistoria blir mest användbar då den studeras i detaljerade fallstudier i stället för i breda allmänna studier.

Studien genomförs som en historisk processpåring enligt metoden *analytic explanation* vilket innebär att ett historiskt narrativ, ett rekonstruerat händelseförlopp, analyseras utifrån en teoretisk bas (George & Bennet 2005, 193). Historisk processpåring kräver goda kunskaper och dokumentation om fallet, god kunskap om existerande teorier och förmåga att föra logiska resonemang utifrån fakta och generell kunskap (Mahoney 2015, 202-204, 215).

Studien genomförs i två steg. I det första steget skapas det historiska narrativet utifrån det empiriska underlaget. I det andra steget nyttjas den operationaliserade teorin för att identifiera närvaron eller frånvaron av Idealmodellens steg samt deras inbördes ordning, betydelse och påverkan på varandra. Resultatet av analysen ligger till grund för diskussionen om hur Idealmodellen kan förstås utifrån från det studerade händelseförloppet.

2.2.1 Val av fall

Andra världskriget erbjuder en stor mängd fall på divisionsnivå att studera och för att undvika bias i val av fall har några faktorer med utgångspunkt i Idealmodellen och studiens metodval varit vägledande. Fallet skall vara ett fall av framgångsrik mekaniserad tysk manöverkrigföring under andra världskriget. Händelseförloppet start och slut skall kunna identifieras för att göra Idealmodellens hela sekvens möjlig att studera. Studiens resultatvaliditet är i hög grad kopplad till i vilken detalj händelseförloppet kan kartläggas och analyseras varvid tillgången på empiri har varit en viktig faktor i valet av fall.

Med utgångspunkt i ovanstående faktorer studeras 11. Pansardivisionens framgångsrika motanfall vid floden Tschir den 7-9 december 1942. Fallet är lämpligt i tre hänseenden. För det första täcks fallet av primärkällor i form av krigsdagböcker från divisions-, armékårs- och arménivå. Fallet har också behandlats inom ramen för amerikanska intervjustudier med inblandade nyckelpersoner (AD-A097704 1980; AD-A160703 1979) som syftade till att utveckla

Natos manöverkrigföring. För det andra har händelseförloppet en tydlig start-och slutpunkt vilket medger att hela Idealmodellens sekvens kan studeras. För det tredje innebär motanfallet en tydlig tysk seger med systemkollaps som följd i vissa sovjetiska förband. Sammantaget möjliggör detta att ett detaljerat händelseförlopp kan återskapas och studeras på djupet i linje med Idealmodellens sekvens och syfte. Att studera två, eller fler, i tid och geografi skilda fall med samma detaljrikedom, skulle förvisso ökat studiens generaliserbarhet men också kräva ett utrymme som inte erbjuds.

2.2.2 Källmaterial och källkritik

I värderingen av källmaterialet har aspekterna äkthet, oberoende, samtidighet och tendens använts (Esaiasson et al. 2017, 288-297). Källmaterialet utgörs till största del av samtida primärkällor i form av krigsdagböcker vilka, på grund av sin funktion som beslutsunderlag, i huvudsak måste anses vara oberoende och icke tendensiösa. Rapporter, likt memoarer, författade efter händelserna ägt rum värderas att vara mindre oberoende och riskerar att vara tendensiösa genom att försköna händelseutvecklingen till författarens fördel. I den mån sekundärkällor används verifieras uppgifterna mot samtida primärkällor. Författaren har ingen anledning att betvivla källmaterialets äkthet och det utgör inte heller någon grund för forskningsetiska konflikter. En brist i studien är att den saknar motsvarande sovjetiska primärkällor vilka hade möjliggjort en större noggrannhet och objektivitet i det kartlagda händelseförloppet, främst avseende tyska åtgärders effekt på sovjetiska förband. Bristen kan till del kompenseras genom att samtliga inblandade tyska förbands dokumentation nyttjas för att nyansera och komplettera varandra när händelseförloppet kartläggs.

Krigsdagboken utgjorde tillsammans med rapporter efter genomförda operationer den huvudsakliga dokumentationen för erfarenhets- och utvecklingsarbetet i den tyska krigsmakten under andra världskriget. Krigsdagboken skulle föras av en lämplig officer och med noggranna tidsangivelser redovisa förbandets läge, aktivitet och status, mottagna och givna order samt bedömningar av läget. Vid behov bifogades bilagor utvisandes exempelvis meddelandebrev, kartor eller skisser. Med jämna intervaller attesterades dagboken av förbandschefen och arkiverades i krigsarkivet. På divisionsnivå och uppåt fördes krigsdagboken i regel av operationssektionen (Condell & Zabecki 2001, 266-267).

3. Analys

I syfte att sätta händelseförloppet i en operativ och strategisk kontext inleds avsnittet med en kort beskrivning av bakgrunden till striderna vid Tschir samt en presentation av XXXXVIII. Pansarkåren och 11. Pansardivisionen. Detta följs av det historiska narrativet uppdelat i två block, varje block följs av en analys. De två analyserna knyts ihop i en gemensam diskussion i kapitel 4. Bilaga 1, dit kapitlets numeriska referenser hänvisar, innehåller fullständig information inklusive en kort sammanfattning av studiens återopade arkivdokument. Bilaga 1 syftar till att öka studiens transparens. Kartbilder nyttjar sovjetiska generalstabens kartblad M-38-122, tryckår 1941.

3.1 Bakgrund till striderna vid Tschir

I början av december 1942 hade den sovjetiska armén skurit av och inringat den 6:e tyska armén i Stalingrad. Ur sovjetisk synvinkel var den fortsatta operationen tvådelad. För det första skulle den inringade tyska armén i Stalingrad fullständigt besegras och för det andra skulle tyska försök att undsätta armén omöjliggöras. Den kortaste vägen ut ur Stalingrad var i sydvästlig riktning över korsningen mellan floderna Tschir³ och Don vid övergången i anslutning till staden Nizhne-Chirskaya. Den sovjetiska sidan planerade att erövra och försvara staden med starka förband (Zhukov 2013, 829). Den tyska sidan hade också identifierat betydelsen av Nizhne-Chirskaya. De avsåg att genomföra undsättningen av Stalingrad i början av december på två tåter: XXXXVIII. Pansarkåren från sydväst över Nizhne-Chirskaya och resterande delar ur 4. Pansarmén från söder, på östra sida av Don (Manstein 1994, 319). Den 7 december anföll den sovjetiska armén med 1. stridsvagnskåren, 3. gardeskavallerikåren och 333. skyttedivisionen över Tschir för att ta Nizhne-Chirskaya från väster mot öster, ett anfall som kom att stoppas och slås tillbaka av 11. Pansardivisionen tillsammans med 336. Infanteridivisionen (Ochirov 2015, 62). Mellan den 7 till 22 december slogs förvisso upprepade sovjetiska anfall tillbaka men band effektivt XXXXVIII. Pansarkåren i området och förhindrade dess deltagande i undsättningen av den inringade armén i Stalingrad (Mellenthin 1956, 171-180). Händelseförloppet 7-9 december skall i det följande avsnittet kartläggas och studeras i detalj.

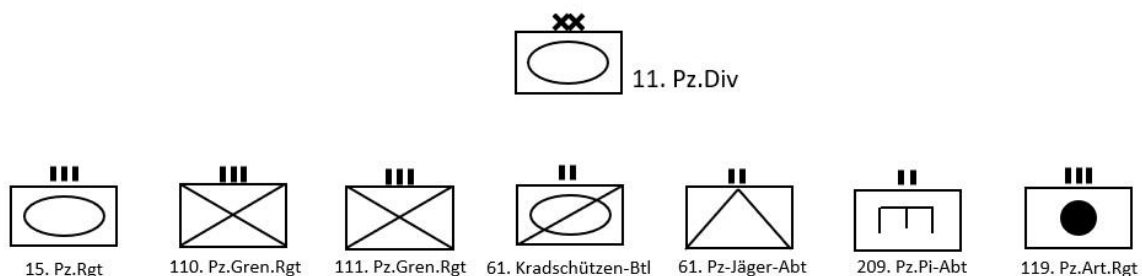
---

³ I studien nyttjas den tyska stavningen av floden.

3.2 XXXXVIII. Pansarkåren och 11. Pansardivisionen

Den 3 december 1942 fick XXXXVIII. Pansarkåren i uppgift att överlämna sina förband till den 3. Rumänska armén för att den 5 december ta befälet över 11. Pansardivisionen, 336. Infanteridivisionen och 7. Fältdivisionen ur Luftwaffe. Uppgiften innebar att rensa ett mindre sovjetiskt brohuvud vid staden Ostrowskij invid floden Tschir och därefter utgöra den västra delen av undsättningsanfallet mot Stalingrad (65;66;Mellenthin 1956, 171).

11. Pansardivisionens manöverförband utgjordes i början av december 1942 av dess pansarregemente, två pansargrenadjärregementen, en motorcykelskyttebataljon, en pansarvärnsbataljon och en pansarpionjärbataljon. Divisionen understöddes av sitt eget pansarartilleriregemente (110). Trots sitt namn bestod motorcykelskyttebataljon 61 (Kradschützen-Btl) endast av två motorcykelkompanier, bataljonens övriga 2 kompanier utgjordes av ett halvbandvagnskompani och ett spaningskompani med hjulgående pansarfordon (110). Bataljonen fungerade som divisionens spaningsbataljon (Ganz 2016, 121). Utöver redovisade förband fanns även lednings- och logistikförband (110). Totalt mönstrade divisionen 9828 officerare, underofficerare och soldater den 1 december 1942, divisionens stridsvagnsbestånd uppgick till 63 varav 12 var föråldrade Panzerkampfwagen II (111;112).

Figur 2: 11. Pansardivisionens manöverförband (110).

3.3 Händelseförlopp

3.3.1 4-6 december 1942

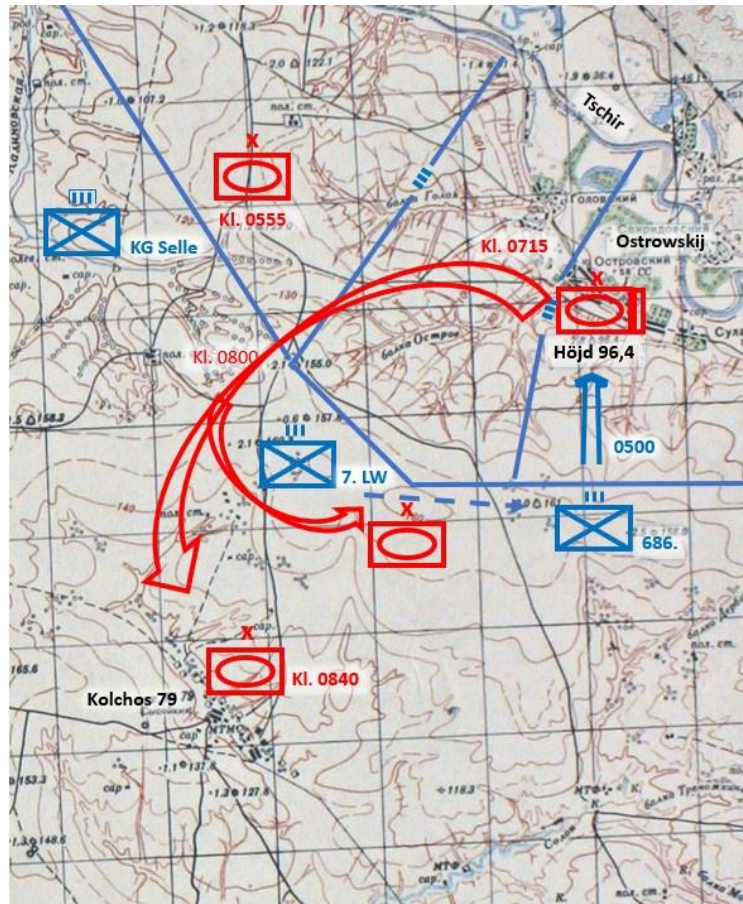
Den 4 december får 336. Infanteridivisionen, som med sina första delar anlant i området, uppgiften att anfalla och rensa det sovjetiska brohuvudet. Anfallet mot det sovjetiska brohuvudet planeras till den 6 december, men kommer på grund av drivmedelsbrist att skjutas upp till den 7 (44;46). Divisionen utsätts under den 5 december för sovjetiska pansar- och infanterianfall vilka av divisionen tolkas som sovjetisk stridsspaning (45).

När den 6 december gryr har det milda tövädret ersatts av sjunkande temperaturer, snöstorm och dålig sikt. Under förmiddagen intensifieras den sovjetiska spaningen mot divisionens vänstra flank (47). I 336. Infanteridivisionens krigsdagbok noteras att stridsvärdet på divisionens förband sjunker på grund av kylan, snön och den ansträngande uppmarschen. På kvällen den 6 december är divisionen slutligen anfallsberedd (47). Den 336. Infanteridivisionens stridsvärde skall, som det kommer visa sig, fortsätta sjunka och påverka 11. Pansardivisionens taktiska handlingsfrihet.

Den 6 december klockan 00.00 underställs den 11. Pansardivisionen till XXXXVIII. Pansarkåren och är då i huvudsak tilltransporterad och grupperad vid Popov, 37 km söder om Ostrowskij. Divisionschefen general Hermann Balck besöker pansarkårens stabsplats för att sätta sig in i läget (1). Under dagen, och även nästkommande dag, genomför divisionsstabens underrättelsesektion samverkansbesök hos samtliga förband i området med syfte att inhämta läget om egna och motståndarens förband. Resultatet av samverkan redovisas i form av kartskisser och organisationsskisser på den bedömda motståndaren: 1. Stridsvagnskåren och 3. Gardeskavallerikåren (102;103). Den 6 december är fortfarande 4. Pansarméns inriktning att XXXXVIII. Pansarkåren snarast skall påbörja anfallet över Don (109). Detta indikerar att arménivån ännu inte uppfattat omfattningen av den sovjetiska styrkeuppbyggnaden vid Tschir.

3.3.1 7 december 1942

Vädret den 7 december beskrivs kortfattat i 11. Pansardivisionens krigsdagbok: under dagen mulet, snöfall på kvällen, temperatur runt 0 grader (115).

Karta 1: Händelseutveckling förmiddagen 7.12.42 (27;48;49;50;51;58;114;121).

Klockan 05.00 inleder 336. Infanteridivisionen sitt anfall mot det sovjetiska brohuvudet söder om Tschir och inom kort rapporteras stridskontakt på flera ställen (48;49;50). Klockan 07.15 påbörjas ett starkt sovjetiskt anfall med tre pansarbrigader⁴ i täten för den 1. Pansarkåren (51;121). Det sovjetiska anfallet träffar förbandsgränsen mellan två regementen, i området där den sovjetiska stridsspaning dagen innan ägt rum. Anfallet rullar upp det oerfarna fältregementet från Luftwaffe som retirerar med stora förluster (114). Det sovjetiska genombrottet exploateras och klockan 08.40 nås Kolchos 79 där logistikförband ur 336. Infanteridivisionen nedkämpas (58;27). Klockan 08.00 uppfattar XXXXVIII. Pansarkåren det sovjetiska genombrottet och klockan 09.25 fattas beslut om att sätta in 15. Pansarregementet för att hindra ytterligare genombrott och återta den förlorade terrängen (113;3;4;13;60). Klockan 10.30 finns en bataljon ur 15. Pansarregementet på 336. Infanteridivisionens stabsplats och mottar order (15;62). Förloppet noteras av XXXXVIII. Pansarkåren till att vara ”överraskande snabbt” (68). Mitt på dagen sker flera strider runt Kolchos 79 men det sovjetiska genombrottet är hej-

⁴ 117. Pansarbrigaden bedömdes den 7 december innehålla 53 stridsvagnar och en bataljon motoriserat infanteri. Information om övriga brigaders sammansättning är ofullständig (121).

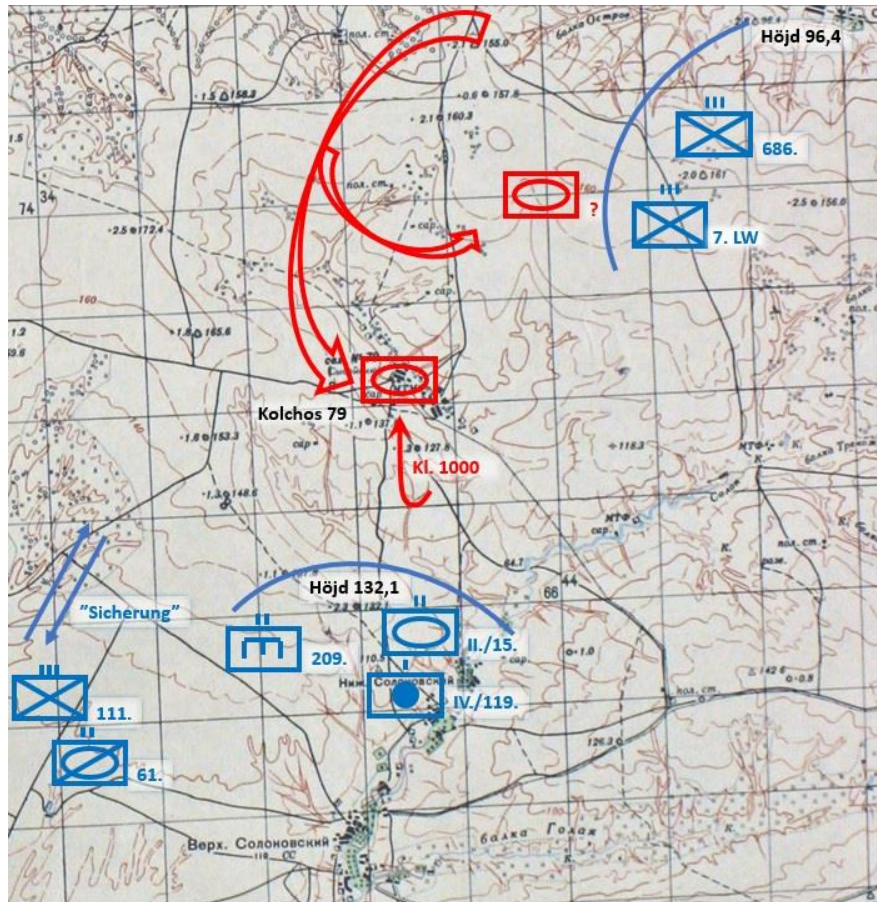
dat (16;61). Det höga tempot under dagen har möjligen två förklaringar. För det första ges förberedande order på flera nivåer vilket möjliggör ett snabbt agerande (3). För det andra befinner sig cheferna för 11. Pansardivisionen och 15. Pansarregementet redan i området och rekognoserar övergångsområdet över Don och kan sättas in i läget av kårstaben (116). Så snart General Balck uppfattar det sovjetiska genombrottet framrycker de till 336. Infanteridivisionens stabsplats för att underrätta sig om läget. Där samgrupperas de båda divisionernas staber vilket underlättar samarbetet dem emellan (Balck 2015, 264;6). Klockan 17.00 är 11. Pansardivisionens anlända delar grupperade enligt karta 2 och försvarar höjden 132,1 i syfte att avvärja ett vidare sovjetiskt anfall (8).

I detta skede genomförs *Sicherung*⁵ i form av anfall med syfte att klarlägga om fienden finns söder om Kolchos 79 vilket upprepas under natten (7,39). Samverkan med 336. Infanteridivisionens stab genomförs på seneftermiddagen och läget avseende sovjetiska förband klarläggs (8). Att Balck, och hans stab, är samgrupperade med 336. Infanteridivisionen, och sannolikt har en god lägesuppfattning, förklarar möjligen det faktum att Balck ger order till sin division via radio⁶ redan klockan 17.00 (10). Kårens order till divisionen inkommer först klockan 18.54 (12), varvid det noteras i krigsdagboken att ordern inte innebär några förändringar i den egna stridsplanen (11). Divisionens snabba order ger tid till åtgärder på lägre förbandsnivåer och skapar tempo. Både Balck och Mellenthin, stabschefen vid XXXXVIII. Pansarkåren, beskriver att deras livslånga relation som skapas dessa dagar bygger på ömsesidigt förtroende och respekt (Mellenthin 1956, 247; Balck 2015, 264). Denna relation bidrar möjligen till att ge Balck friare tyglar vilket kanske avspeglas genom pansarkårens order för anfallet den 8 december som är avsevärt mindre utförlig för 11. Pansardivisionen än för 336. Infanteridivisionen (43;72). Det faktum att Balck ger order före kåren och att dessa överensstämmer tyder på en välfungerande och tät samverkan och samsyn på hur striden skall föras.

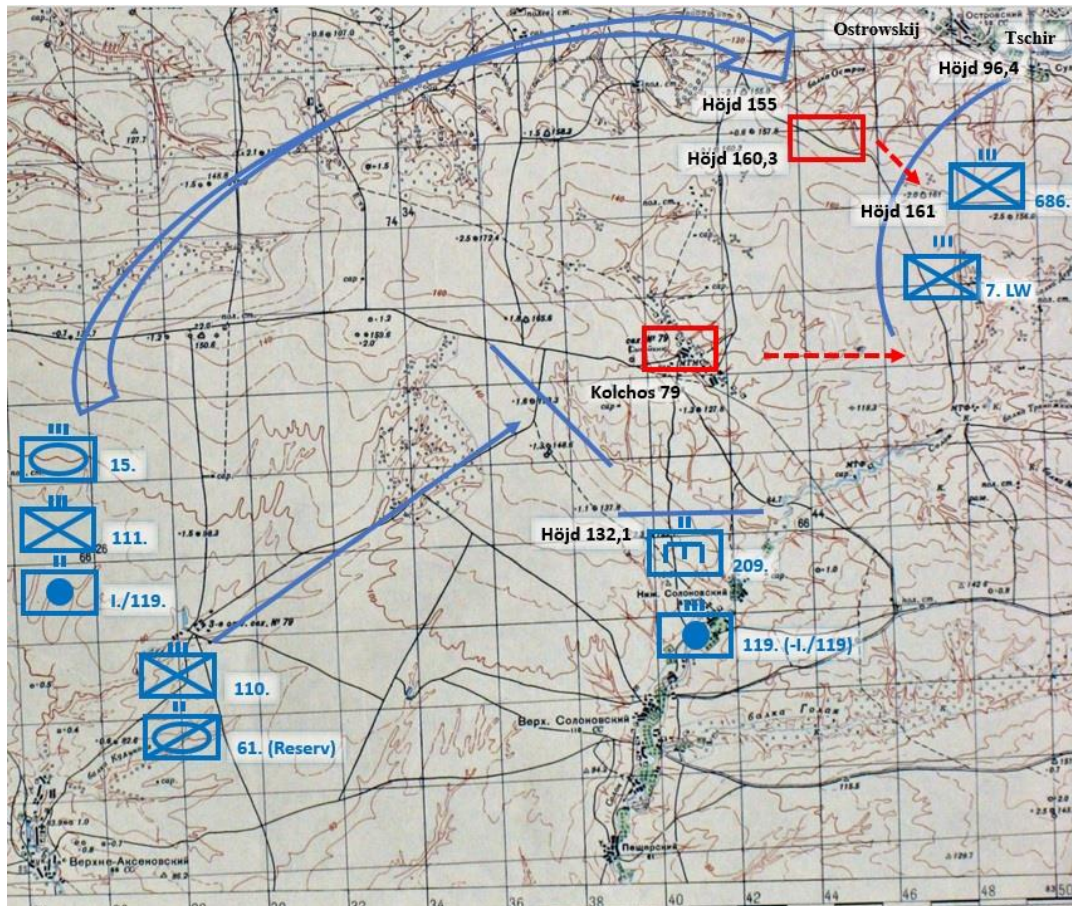
⁵ Uppgiften har det uttalade syftet *sicherung* vilket är en uppgift för alla truppdrag och syftar till att skydda sig mot överraskning, exempelvis spaningspatruller (Middeldorf 1968,83).

⁶ Balck nyttjade inte skrivna ordar på divisionen utan eftersträvade radio i syfte att spara tid (AD-A160703, 57).

Karta 2: Händelseutveckling eftermiddagen den 7 december (7;61;74).

På eftermiddagen bedömer XXXXVIII. Pansarkåren att vidare anfall med 15. Pansarregemente är utsiktslösa och riskerade att kraftsplittra 11. Pansardivisionen (69). Sovjetiska förband vid Kolchos 79 bedöms bestå av 1-2 skyttedivisioner och 1 pansarbrigad med uppgiften att under morgondagen fortsätta anfallet i östlig riktning (70). Kåren ger därför order om att 11. Pansardivisionen samlad skall genomföra en omfattning runt Kolchos 79 och ta byn Ostrowskij i syfte att förhindra ytterligare sovjetisk styrketillväxt. 336. Infanteridivisionen skall inledningsvis försvara tagen terräng men så snart möjligheten uppenbarar sig anfalla tillsammans med 11. Pansardivisionen mot Ostrowskij (43;72). 11. Pansardivisionens order för anfallet framgår av karta 3.

Karta 3: 11. Pansardivisionens anfallsorder för 8 december (10).

3.3.2 Analys 6-7 december

Händelseförloppet den 6-7 december uppfyller fullt ut indikatorerna för Steg 1 *utgångsgruppering och manöverkrigföring* och steg 3 *manöver och högt tempo* medan indikatorerna för steg 2 *stridsspaning och anti-spaning* delvis uppfylls.

Vad avser *utgångsgruppering och manöverkrigföring* nyttjar 11. Pansardivisionen terrängen för utspridning och skydd samtidigt som förbandet grupperas och organiseras för att nyttja kombinerade vapen. I försvaret av höjd 132,1 nyttjas direktriaktad eld i form av stridsvagnar och luftvärnskanoner, indirekt eld i form av artilleri och infanteri i form av pansarpionjärer. Under senare delen av dagen grupperas divisionen för att möjliggöra anfall i två riktningar, även här möjliggörs verkan med kombinerade vapen genom förbandets stridsindelning.

Inga uppgifter ges med innebörden *stridsspaning*, dock ges uppgifter inom ramen för *anti-spaning* (sicherung) vilken genomförs i terrängen sydväst om Kolchos 79. Här avviker händelseförloppet tydligt mot Idealmodellens sekvens, men även övrig manöverteori, som före-

språkar stridsspaning med mekaniserade förband i syfte att hitta eller skapa en lucka hos motståndaren. Jag menar att behovet av att stridsspana inte förelåg på grund av att General Balck sannolikt tyckte att han hade en tillräckligt god lägesuppfattning. Lägesuppfattningen byggdes på tre faktorer. Den första faktorn är att divisionschefen tillsammans med pansarregementschefen själv är i området och genomför rekognosering och samverkan och därigenom skapar sig en förstahandsuppfattning om situationen. Den andra är den systematiska underrättelseinlämningen som underrättelsesektionen genomför från grannförbanden både den 6 och 7 december vilket ger tillgång till andras underrättelser och bedömningar. Den tredje faktorn är samgrupperingen av de två divisionernas stabsplatser. Genom samgrupperingen delas information mellan förbanden i personliga möten utan tidsförlust, vilket framgår av anteckningar i respektive förbands krigsdagböcker. Lägesuppfattningen bör ha varit erforderlig för att utan egen tidsödande stridsspaning kunna ansätta anfallet den 8 december.

Från klockan 08.00 den 7 december när XXXXVIII. Pansarkåren uppfattar det sovjetiska genombrottet och under resterande del av dagen är *högt tempo* och *uppdragstaktik* utmärkande. Grunden till 11. Pansardivisionens höga tempo läggs möjligen av att Balck är på plats när det sovjetiska genombrottet inträffar och snabbt kan skapa sig en bild av vad som sker och fatta beslut. Balck värderar själv att nyckeln till att hålla ett högt tempo är att leda från de främsta förbanden för att se och känna av både det taktiska läget och de egna förbandens stridsvärde (AD-A160703, 56). I både pansarkåren och 11. Pansardivisionen sker åtgärder, planering och ordergivning parallellt vilket möjliggör ett *högt tempo* genom en hög *frekvens*. Det är tydligt att enhetlighet i hur striden skall föras eftersträvas vilket manifesteras inte minst genom att Balck ger order nära två timmar före pansarkåren och att de båda orderna överensstämmer. Sannolikt är detta ett resultat av den täta samverkan mellan förbanden i kåren och mellan Balck och Mellenthin. Situationen belyser enligt min mening den växelverkan mellan uppdragstaktikens grundelement som Sigg menar är avgörande. Växelverkan mellan offensivt agerande, självständighet och enhetlighet är i händelseförloppet tydligt. Kings så kallade kollektiva uppdragstaktik går också att skönja i händelseförloppet. Intressant är att de två ”typerna” av uppdragstaktik i detta specifika fall samexisterar med varandra och ger ett högt tempo som resultat.

Balcks order för anfallet den 8 december uppfyller indikatorerna för steg 3 *manöver och högt tempo*. Anfallet är sannolikt riktad mot vad som, från den erhållna lägesbilden, bedöms vara svagheten hos motståndaren. Svagheten uppstår då motståndaren bedöms anfalla i östlig riktning och lämnar sin rygg blottad. Balck disponerar sina förband med en tydlig kraftsamling, *schwerpunkt*, till 15. Pansarregementet som får både 111. Pansargrenadjärregementet och en artilleribataljon underställd sig. Manövern som planeras bär spår av Leonhards skyddande respektive förskjutande fas genom att högra flanken fixerar fienden söder om Kolchos 79 och vänstra flanken förskjuter dess styrka genom en omfattning. Samma manöver sker på kårnivå där 336. Infanteridivisionen skyddar och 11. Pansardivisionen förskjuter.

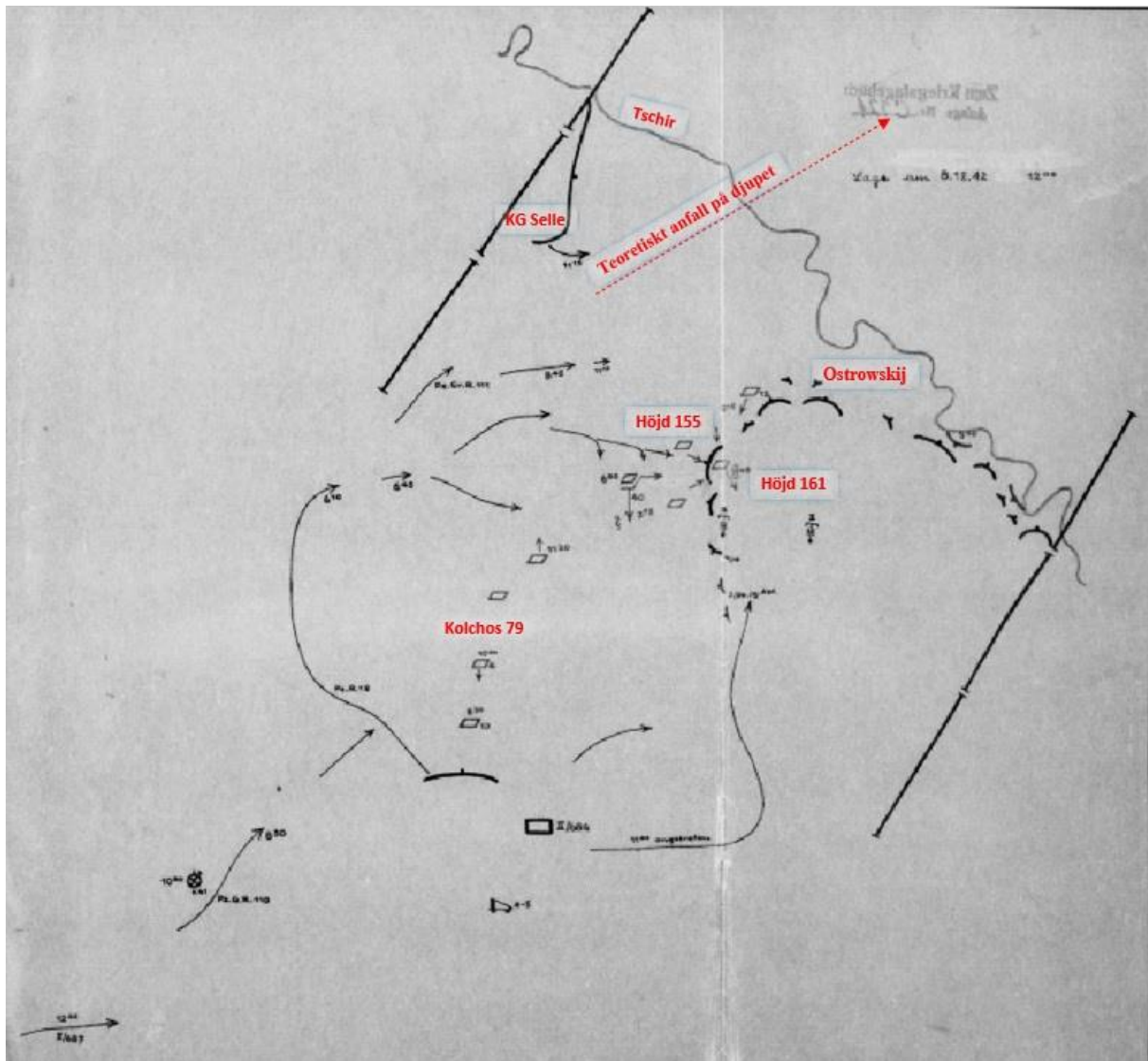
En mycket intressant aspekt av händelseförloppet är att det sovjetiska anfallet mot 336. Infanteridivisionen med stridsspaning, anfall på en svag punkt i försvaret samt genombrott och strid mot bakre och oförberedda förband bär tydliga spår av Idealmodellens sekvens. Hur mycket eller på vilket sätt går med tillgänglig empiri inte att fastställa.

3.3.3 8 december 1942

Vädret den 8 december anges som tidvis regn, uppklärnande under eftermiddagen och runt 0 grader (118).

Under natten mellan den 7 och 8 december har det i den 336. Infanteridivisionens område, runt höjd 161, genomförts stridsspaning från både sovjetisk och tysk sida (64). Operationssektionen menar att detta bekräftar bedömningen på fortsatta sovjetiska anfall i östlig riktning. I krigsdagboken noteras oro över att 11. Pansardivisionen skall träffa en lucka i de sovjetiska förbanden och således missa huvudstyrkan (19). Anteckningen är intressant då den belyser dynamiken mellan den förespråkade manövern att förskjuta fiendens styrka och den upplevda faran och rädslan av fiendens styrka. Idealmodellen, och den indirekta metoden, förespråkar ett anfall runt den sovjetiska huvudstyrkan mot Ostrowskij och på djupet mot de bakre förbanden (se Karta 4). Dock innebär det att 336. Infanteridivisionen, vars stridsvärde redan är lågt, skall fortsätta strida mot en överlägsen fiende och sannolikt ta mycket stora förluster. Resultatet skulle kunna vara ett moraliskt dilemma mellan att utföra den ideala manövern eller undvika förluster på sidoförbandet. Möjligen förstärks dilemmat av att staberna är samgrupperade och att både bra och dåliga nyheter delas utan tidsförskjutning mellan förbanden.

11. Pansardivisionen har under natten intagit utgångsläge för anfall och man bedömer att divisionen ännu inte är upptäckt (32). Klockan 04.45 påbörjar vänstra flanken anfallet (33) som klockan 05.20 följs av den högra flanken (34). Klockan 08.45 träffar 15. Pansarregementets anfall den sovjetiska huvudstyrkan i ryggen vid höjd 155. Med undantag för en mindre sovjetisk styrka har anfallet fram till nu inte mött något motstånd (35;22). De sovjetiska förbanden har under morgontimmarna påbörjat det förväntade anfallet i östlig riktning och befinner sig sedan 06.00 i strid med 336. Infanteridivisionen. Totalt inrapporteras observationer om 50-60 sovjetiska stridsvagnar (20;21;75). Under förmiddagen utkämpas hårda strider i området Kolchos 79 – höjd 161 där de sovjetiska förbanden har blivit inneslutna av den tyska omfattningen (Karta 4).

Karta 4: 336. Infanteridivisionens uppföljning av 11.Pansardivisionens anfall och sovjetiska stridsvagnsrörelser klockan 12.00 den 8 december. Sovjetiska stridsvagnsförband är markerade som parallelogram. Författarens markeringar i rött (T315/2094/556).

Trots det tyska rygganfallet bryts inte den sovjetiska anfallskraften mot 336. Infanteridivisionen. Vid lunch når krisen vid divisionen sin kulmen då förbindelsen med samtliga enheter är bruten och vänstra flanken är i förbittrad närstrid med sovjetiskt pansar och infanteri på höjd 161. Först efter att ha anhållit om och erhållit understöd genom anfall av 11. Pansardivisionen samt tagit emot flygunderstöd stabiliseras situationen (23). När läget sammanfattas klockan 12.30 har totalt 35 sovjetiska stridsvagnar rapporterats nedkämpade, varav 20-22 från 11. Pansardivisionen och 15 från 336. Infanteridivisionen (25;77).

Luckan som det sovjetiska anfallet skapade under den 7 december är tätad och 110. Pansargrenadjärregementet har avvärjt ett sovjetiskt utbrytningsförsök och kämpar om Kolchos 79 i strid från hus till hus (24;37;76).

Trots att 15. Pansarregementets anfall i syfte att understödja det hårt pressade infanteriet fördröjs på grund av ammunitionsbrist förenas de båda divisionerna under eftermiddagen på höjd 161 (78;79). Klockan 14.25 bedömer 11. Pansardivisionen att det sovjetiska genombrottet är avreglat och en ny order ges för att fortsätta anfallet mot Ostrowskij den 9 december (40). Återigen ges order till divisionens förband innan pansarkåren gett sin order. Anfallet beordras återupptas klockan 06.00 den 9 december (81). Den 8 december nedkämpar 11. Pansardivisionen 28 stridsvagnar, 10 artilleripjäser, 2 raketartilleripjäser, 9 lastbilar och tar 20 fångar. De egna förlusterna uppgår till 10 stupade, 48 skadade och 2 saknade, inga egna förluster i stridsvagnar rapporteras (41;104). XXXXVIII. Pansarkåren rapporterar totalt 46 sovjetiska stridsvagnar nedkämpade (82). I underrättelsesektionen förhör med de fångar som tas under den 8 december inhämtas att divisionen i området runt Kolchos 79 har stridit mot den sovjetiska 216. Pansarbrigaden och 333. Skyttedivisionen, vilka under dagen lidit stora förluster. I fångförhören anges det att de sovjetiska förlusterna vid pansarbrigaden uppgår till 39 stridsvagnar (104).

336. Infanteridivisionens förluster har inte återfunnits i dokumentationen men stridsvärdet på divisionen har sedan den 6 december varit sjunkande vilket den sista anteckningen i krigsdagboken den 8 december åskådliggör:

”Stridsvärdet sjunker ständigt. Till döda och skadade läggs nu talrika förfrysnings- och köldskadade. Läget förvärras av omöjligheten att förlägga truppen i uppvärmda utrymmen eller förse dem med varm förplägnad...” (Författarens översättning) (T315/2094/390).

3.3.5 9 december 1942

Den 9 december börjar med snöfall som övergår till regn på eftermiddagen, temperaturen håller sig fortsatt runt 0 grader (119). Striden skall under dagen ändra karaktär från manöverstrid till en mer frontal strid. Det planerade tyska anfallet kan på grund av felorientering i mörkret inte genomföras klockan 06.00 utan skjuts fram till klockan 09.00 (83). Klockan 08.00 är 336. Infanteridivisionen i närstrid med motståndare både i och bakom sina stridsställningar samtidigt som sovjetiska stridsvagnsförband anfaller mot höjd 156. Det sovjetiska anfallet slås tillbaka och divisionen anhåller om understöd från 11. Pansardivisionen för att rensa upp bakom och i de egna linjerna (90;92). I ryggen på 336. Infanteridivisionen strider nu grupper av splittrade ryssar som ”bestar” och flera trossoldater hittas knivstuckna i divisionens bakre område (91). Som ytterligare ett tecken på stridernas grymhet hittas kropparna efter ett hundratal tyska fångar som dödats vid Kolchos 79, sannolikt på morgonen den 7 december när sovjetiska förband överraskade 336. Infanteridivisionens underhållsförband (Balck 2015, 265;120;27). Det finns anledning att tro att stridens grymhet och på vilket sätt den fördes ökade båda sidors soldaters vilja att strida snarare än att ge upp. Detta kan möjligen styrkas av de fåtalet fångar som rapporteras av 11. Pansardivisionen under striderna.

Klockan 13.30 anmäler General Balck till 336. Infanteridivisionen att den omstridda höjd 160 är i tyska händer. Fienden viker framför 11. Pansardivisionen som kan fortsätta anfallet mot Tschir. Infanteridivisionens stridsvärde medger dock inte att det önskade anfallet tillsammans med pansardivisionen kan genomföras (95). På seneftermiddagen lyckas 110. Pansargrenadjärregementet erövra höjd 96,4 (86) och kommer därmed i praktiken kunna påverka floden Tschir med direktriaktad eld. Detta innebär att den förlorade terrängen är återtagen.

Klockan 17.00 görs bedömningen av både pansarkåren och Balck att 3 fientliga pansarbrigader⁷ är slagna eller kraftigt påverkade i brohuvudet (87;99). Över radio, återigen före kårens order anländer, ger Balck order för det fortsatta anfallet som syftar till att inringa och slå fien-

---

⁷ Fångförhör och erövrade dokument pekar på att divisionen under 7-9 december bland annat stridit mot de sovjetiska 117., 216., och 89. Pansarbrigaderna (104;105;106;121).

den söder om Tschir, samt ta byn Ostrowskij (87;100). Dagsrapporterna från 11. Pansardivisionens olika regementen vittnar om betydligt lugnare strider under den 9 december. Totalt nedkämpas 5-6 sovjetiska stridsvagnar, 4 bekämpas och 62 fångar tas (89;101). De egna förlusterna är högre än den 8 december, sannolikt som en följd av den frontala striden, och uppgår till 22 stupade, 89 skadade och 6 saknade, inga egna stridsvagnar rapporteras som förluster (89;107;108). 119. Pansarartilleriregementets dagrapport beskriver ett aktivt nyttjande av den indirekta elden som understöd till manöverförbanden vilket indikerar på fortsatt nyttjande av kombinerade vapen (88).

3.3.4 Analys 8-9 december

Händelseförloppet den 8-9 december uppfyller indikatorerna för steg 3 *manöver och högt tempo*, steg 5 *övertäckning och strid mot bakre/oförberedda förband*, steg 6 *exploatering och chock* samt delvis steg 4 *genombrott och anfall på djupet*.

Anfallet den 8 december genomfördes inledningsvis enligt den stridsplan som analyserats tidigare. Åtgärderna i transitionen mellan försvaret av höjd 132,1 den 7 december och anfallet den 8 december präglas fortsatt av *högt tempo*. Exakt hur och i vilken ordning åtgärderna sker är inte återgivna i dokumentationen, men när anfallet startar tidigt på morgonen är divisionen på plats i utgångsläge för anfall vilket har inneburit förflyttningar och förberedelser i mörker. 11. Pansardivisionens anfallsförberedelser upptäcktes aldrig vilket skapade förutsättningar för *övertäckning* både i enlighet med teoretikerna Leonhards ”delaying detection” och Storrs *övertäckning* i tid, rum, medel och metod. Övertäckningen ledde till att endast en mindre sovjetisk styrka försvarade och skyddade Kolchos 79 med eld i västlig riktning. Om den tyska omfattningen varit känd och den sovjetiska sidan hunnit vidta motåtgärder skulle striden sannolikt ha stått väster om Kolchos 79 frontalt mot sovjetiska pansarvärns- eller stridsvagnsförband. En sådan strid skulle sannolikt ha inneburit betydligt högre förluster i de tyska förbanden och anfallet skulle riskerat att kulminera. När det sovjetiska flankskyddet, den svaga punkten, nedkämpades är enligt min mening *genombrottet* ett faktum.

I det studerade händelseförloppet återfinns ett komplext förhållande mellan Idealmodellens steg tre till fem: *högt tempo*, *genombrott* och *övertäckning*. Det *höga tempot* skapar *övertäckning* i tid och rum för den sovjetiska sidan. När det skymmer den 7 december försvarar tyska stridsvagnar höjden söder om Kolchos 79 och när det gryr den 8 december anfaller de Kolchos 79 från nordväst. Det *höga tempot*, som möjliggjorts av en upplevt god lägesuppfattning

och uppdragstaktik leder till *överraskning*. *Överraskningen* berövar den sovjetiska sidan möjligheten att vidta motåtgärder och möjliggör ett tyskt *genombrott* på den svaga punkten med anfall i ryggen på den *oförberedda* sovjetiska 216. Pansarbrigaden. Händelseförloppets sekvens skiljer sig därmed från Idealmodellens sekvens där *genombrottet* i fiendens svaga punkt föregår *överraskning och strid mot oförberedda förband*. Indikatorerna för Idealmodellens sjätte steg (*exploatering och chock*), flyende förband och att stora mängder materiel nedkämpas, är inte självklara och tydliga att identifiera. Det finns inget i dokumentationen som pekar på flyende eller kapitulerande sovjetiska förband. Detta kan möjligen kopplas till den tidigare diskussionen om stridens karaktär och dess påverkan på viljan att kapitulera eller fly. Däremot rapporteras, både från 11. Pansardivisionen och i fångförhör med sovjetiska fångar, stora materiella förluster vid de sovjetiska förbanden runt Kolchos 79. Att 11. Pansardivisionen under den 8 december nedkämpar 28 stridsvagnar, varav 20 under förmiddagen, utan egna förluster indikerar att den sovjetiska 216. Pansarbrigaden inte förmått att samordna sin strid. Den totala mängden rapporterade sovjetiska förluster framför allt i relation till de få tyska förlusterna indikerar att *exploatering och chock* inträffat. Jag menar att *systemkollaps* kan konstateras i den sovjetiska 216. Pansarbrigaden och 333. Skyttedivisionen. Det är inte möjligt att allokera de rapporterade sovjetiska förlusterna eller fastställa skadade vapensystem till specifika förband. Dokumentationen pekar på att 3 sovjetiska pansarbrigader och flera andra förband var insatta söder om Tschir. Trots att sovjetiska soldater i grupper fortsätter slåss bakom och i de tyska linjerna under den 8 och 9 december pekar inte dokumentationen på något organiserat motstånd vid Kolchos 79. Därav menar jag att de sovjetiska förbanden vid Kolchos 79 måste anses ha upphört att fungera som förband.

Idealmodellens fjärde steg förespråkar *genombrott och anfall på djupet*. En av uppsatsens indikatorer för steget, anfall mot flanker och strid mot oförberedda förband, kan anses vara uppfyllt. Dels genom anfallet i ryggen på 216. Pansarbrigaden och dels genom att rikta anfallet mot höjderna 160 och 161 som är det dominerande terrängpartiet i området och omstritt under flera dagar. Något riktigt djup i anfallet (se karta 4) med strid mot bakre förband uppnås aldrig vilket kan ha tre möjliga förklaringar. För det första var sannolikt de bakre sovjetiska förbanden grupperade norr om Tschir och därmed svåra att manövrera mot. För det andra medgav inte 336. Infanteridivisionens stridsvärde dem att binda de sovjetiska förbanden vid Kolchos 79 under den 8 december. Något som enligt mig skulle möjliggjort 11. Pansardivisionens anfall på djupet. I stället skapade infanteridivisionens vikande stridsvärde ett behov av under-

stöd från pansardivisionen och vilket begränsade de taktiska valmöjligheterna. För det tredje harmonierar inringningen av de sovjetiska förbanden vid Kolchos 79 med den tyska traditionen av *kesselschlacht* vilket skulle innebära att ett anfall på djupet, enligt Idealmodellens definition, inte var aktuellt.

4. Diskussion

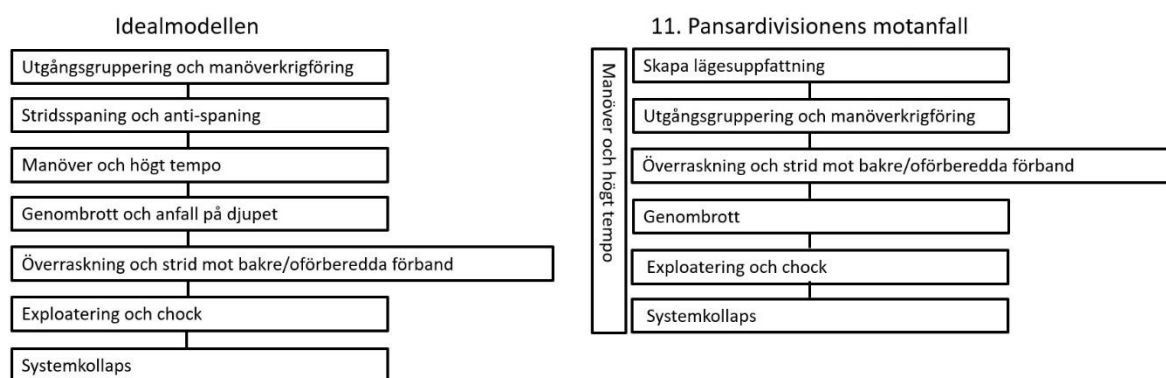
Analysen av händelseförloppet den 7-9 december 1942 har visat på förekomsten av samtliga steg i Idealmodellens sekvens, om än i varierande grad. Studien identifierar fyra intressanta aspekter då Idealmodellen tillämpas på 11. Pansardivisionens motanfall.

För det första genomförs ingen regelrätt stridsspaning av 11. Pansardivisionen. Stridsspaningen ersätts i stället av interaktion mellan divisionen och de förband som finns i området. Genom den insamlade informationen byggs en lägesbild som nyttjas för beslut och manöver. Detta påbörjas redan innan divisionens enheter når området. Ur ett teoretiskt perspektiv, eller då förbandet är ensamt till exempel i ett krigsspel, är det logiskt att stridspana för att bygga en lägesbild och hitta fiendens svaga punkter. I den dynamiska verkligheten kan lägesbilden byggas via annat förbands strid eller stridsspaning. Detta sparar stridsvärde och kan öka tempot. Jag menar, utifrån studiens mycket begränsade empiri, att en bättre benämning på steg 2 är *skapa lägesuppfattning*. Ett begrepp som jag menar innefattar de åtgärder som 11. Pansardivisionen systematiskt genomförde från den 6 december. Termen omfattar enligt min mening även begreppet *anti-spaning*. Uppgifter som syftar till anti-spaning exempelvis uppgifter med det tyska syftet *sicherung* inryms på ett naturligt sätt i att skapa lägesuppfattning.

För det andra uppvisar händelseförloppet en dynamik i stegen *högt tempo – genombrott – överraskning* som möjligen kommer av att 11. Pansardivisionen inte själv genomför stridsspaning. Därmed kan ett kraftsamlat anfall ske direkt utan den av teorin föreskrivna stridsspaning på bredd följt av kraftsamling. Händelseförloppets sekvens är i analysen identifierad som *högt tempo – överraskning – genombrott – chock – exploatering*. Härvid bör det särskilt betonas svårigheten att i efterhand klarlägga de olika stegens inbördes ordning på grund av den korta tiden dem emellan. Oavsett stegens inbördes ordning förstärker studiens analys Idealmodellens betoning på *överraskning - chock - exploatering* som viktiga faktorer för att orsaka *systemkollaps*.

Den tredje aspekten är steget *genombrott och anfall på djupet*. Steget innebär ett val om vad kraften i anfallet skall riktas mot. Idealmodellen, och en stor del av manöverkrigföringsteorin, menar att den skall riktas mot bakre förband och undvika fiendens styrka enligt den indirekta metoden. I det studerade händelseförloppet riktas dock kraften mot de sovjetiska stridsvagnsförbanden vilket kan ha några möjliga förklaringar som tidigare berörts. Ytterligare en förklaring skulle kunna vara den ställda uppgiften att återta förlorad terräng med det övergripande syftet att snarast påbörja anfallet för att undsätta 6. Armén i Stalingrad vilket begränsar viljan och behovet av att ta de risker ett anfall på djupet kan innebära. Studien pekar därmed på att steg 4 *genombrott och anfall på djupet* innebär ett vägval mot vad kraften i manövern riktas. Ett vägval som dikteras av övergripande syfte, uppgift, ambitionsnivå, egna förbands och motståndaren stridsvärde, vilket belyses väl i det analyserade händelseförloppet. Idealmodellen lämnar härvid inget utrymme för begränsade målsättningar vilket sannolikt hör ihop med dess definition av taktisk seger som motståndarens systemkollaps.

Den fjärde aspekten är *högt tempo*, vars troliga bakomliggande faktorer berörts i den tidigare analysen. Utmärkande för händelseförloppet är att steget *Manöver och högt tempo* kan identifieras genomgående från dess start till dess slut. Det höga tempot karakteriseras, som en effekt av uppdragstaktik och det täta samarbetet i pansarkåren, tydligare av Leonhards begrepp frekvens än Boyds OODA-loop. Nedanstående figur beskriver studiens resultat i förhållande till Idealmodellen.

Figur 3: Studiens resultat.

5. Slutsatser och Avslutning

Inledningsvis bör det påpekas att samtliga historiska, samtida och framtida stridsförlopp är unika vad gäller förband, styrkeförhållanden och terräng vilket skapar en oändlig mängd fall att studera. En historiskt fallstudie av detta slag har därför en begränsad förmåga att bidra med generaliserbar kunskap om Idealmodellen. Denna studie har dock visat att en historisk processpåring baserat på ett rikt arkivmaterial kan vara ett fruktbart sätt att utforska, nyansera och diskutera Idealmodellen på. Det rika arkivmaterialet skapar förutsättning att rekonstruera ett händelseförlopp på en detaljnivå som samspelar med Idealmodellens uttalade syfte att beskriva hur framgång på den taktiska nivån kan nås. Samspelet har gjort Idealmodellen tillgänglig att utforska och nyansera. Idealmodellens tydliga och i forskningen välförankrade sekvenser har möjliggjort en god begreppsvaliditet som i kombination med den omfattande och detaljerade empirin måste anses ge studien en god resultatvaliditet. Ett sätt att komma runt studiens inbyggda begränsningar hade varit att genomföra en observationsstudie på en komplexare dubbelsidig övning. Detta skulle medge en kombination av analys av ett detaljerat händelseförlopp och intervjuer med inblandade. En sådan studie försakar dock i likhet med krigsspel den dynamik som en verklig strid har.

Denna studie kompletterar artiklarna "A tentative model on effective army combat tactics" och "Exploring military victory in battle: a qualitative study on contemporary tactics" genom att tillämpa Idealmodellen på ett historiskt fall. Detaljstudien av 11. Pansardivisionens anfall mot det sovjetiska brohuvudet söder om Tschir i början av december 1942 har i varierande grad påvisat förekomsten av Idealmodellens samtliga steg. Analysen har vidare visat att verkligheten kan skapa en dynamik och en interaktion mellan aktörer som teoretiska resonemang och krigsspel inte möjliggör, vilket öppnar fler vägar mot taktisk framgång än de teoretiskt ideala. Något som tydligast exemplifieras genom hur 11. Pansardivisionen bygger sin lägesbild. I detta specifika fall begränsar dessutom interaktionen den taktiska handlingsfriheten i och med de tyska divisionernas olika stridsvärde. Som tidigare påpekats menar Thunholm och Henåker att stegen överraskning – exploatering – chock är centrala för att uppnå systemkollaps. Studiens resultat stödjer denna uppfattning, även om stegens inbördes ordning i händelseförloppet är svår att fastställa. En observation utifrån det studerade fallet är att stegens exakta inbördes ordning inte är avgörande. I stället är de kumulativa effekterna av genombrott, överraskning, exploatering och chock avgörande för att uppnå systemkollaps.

Manöver och högt tempo identifierats vara överlagrat i hela händelseförloppet och kan därmed i detta fall anses vara centralt i modellens sekvens. Steget karaktäriseras i händelseförloppet av ledning från de främsta förbanden, snabb beslutscykel och uppdragstaktik.

Studien anknyter i analysen på ett tydligt sätt till tidigare forskning inom ramen för den tyska manöverkrigföringsskolan och bidrar främst med att nyansera de två begreppen *uppdragstaktik* och *tempo*. Utmärkande för den i fallet tillämpade uppdragstaktiken är strävan efter att föra striden enhetligt men ändå skapa ett högt *tempo* genom att självständigt ta initiativ. Balck uppvisar en stor förståelse för sin roll i det större sammanhanget och fattar beslut både kollektivt och självständigt. Därmed utgör fallet enligt min mening ett bra exempel på den viktiga växelverkan mellan självständighet och enhetlighet som Marco Sigg påpekar i sin studie, samt exempel på när självständigt och kollektiv beslutsfattning samvarierar och skapar högt *tempo*. I det interaktiva och dynamiska händelseförlopp som studeras karaktäriseras högt tempo snarare av Leonhards begrepp *frekvens* än den bredare etablerade OODA-loopen vilket är intressant.

Vidare forskning bör inriktas mot att undersöka om modern teknik påverkar manöverkrigföring i stort och Idealmodellen i synnerhet. Den moderna vapen-, sensor- och informationstekniken medger exempelvis både övervakning av stora ytor, distribuering av gemensam lägesbild och kraftsamling av eldkraft på ett sätt som inte var möjligt 1942. En studie av framgång i strid på taktisk nivå i en nutida konflikt skulle möjliggöra att undersöka om och hur modern teknik samspelar med den tyska manöverkrigföringens element manöver, kraftsamling, överraskning, tempo och uppdragstaktik.

Studiens resultat är i flera aspekter relevant för yrkesutövningen även om resultatet ingalunda är banbrytande och i huvudsak ligger i linje med den manöverkrigföring som beskrivs i Arméreglemente Taktik (Försvarsmakten 2013, 37-41). Händelseförloppet visar vikten av samverkan med sidoförband i syfte att snabbt skapa lägesbild och fatta beslut. För en liten armé kan en strukturerad och framåtlutad samverkan med myndigheter och andra stridskrafter bidra till ett högt tempo och spara stridsvärde. Detta gäller inte minst med Hemvärnet som sannolikt är i strid med motståndaren först. Ett högt tempo med bibehållet stridsvärde ökar sannolikt möjligheten till framgång i strid på taktisk nivå. Avslutningsvis bör det påpekas att studiens resultat och reglementets beskrivning av uppdragstaktik skiljer sig åt. Reglementets syn på

uppdragstaktik domineras av relationen mellan chef och underställd vilken präglas av gemensam målbild, beslutsamhet, offensivt agerande och självständighet. Studiens resultat indikerar dock på att synen på denna relation möjligen skall diskuteras i triaden chef – underställd – sidoodordnad där begreppet enhetlighet kan komplettera den gemensamma målbilden, beslutsamhet, offensivt agerande och självständighet. Begreppet enhetlighet betonar det dynamiska lagarbete som utgör grundförutsättningen för att uppnå den gemensamma målbilden, vilket i det studerade fallet har visat sig vara centralt.

Litteratur och referensförteckning

AD-A160703. 1979. *Translation of taped conversation with General Hermann Balck 12 January 1979 and brief Biographical Sketch*. Columbus: Battelle Columbus Laboratories Tactical Technology Center.

AD-A097704. 1981. *Generals Balck and von Mellenthin on Tactics: Implications for NATO*. Towson: BDM Coporation.

Balck, Hermann. 2015. *Order in chaos The Memoirs of General of Panzer Troops Hermann Balck*. Kentucky: The University press of Kentucky.

Biddle, Stephen. 2006. *Military power – Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*. Princeton: Princeton University Press.

Collins, Randall. 2010. A dynamic Theory of Battle Victory and Defeat. *Clodynamics* 1: 3-25.

Condell, Bruce & Zabecki, David T. 2001. *On the German Art of War: Truppenführung*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc.

DiNardo R.L. 1996. German Armour Doctrine: Correcting the Myths. *War in History* 3(4): 384-397.

Esiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson Henrik, Towns, Ann, Wängnerud Lena. 2017. *Metodpraktikan Konsten att studera samhälle individ och marknad*. Femte upplagan. Stockholm: Wolters Kluwer.

Friedman, B.A. 2017. *On Tactics A theory of victory in battle*. Annapolis: Naval Institute Press.

Fuller, J.F.C. 1992. *The conduct of war*. New York: Da Capo Press.

Fuller, J.F.C 1993. *The Foundations of the Science of War*. Kansas: U.S Army command and general staff college press.

Försvarsmakten. 2013. *Arméreglemente Taktik*. Stockholm: Försvarsmakten.

Ganz, Harding A. 2016. *Ghost Division The 11th “Gespenster” Panzer Division and the German Armored Force in World War II*. Mechanicsburg: Stackpole Books.

George, Alexander, Bennet, Andrew. 2005. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.

Harris J.P. 1995. The Myth of Blitzkrieg. *War in History* 2(3): 335-352.

Henåker, Lars. 2020. Exploring military victory in battle: a qualitative study on contemporary tactics. *Defence Studies* (20)2: 163-181.

King, Anthony C. 2017. Mission Command 2.0: From an Individualist to a Collective Model. *The US Army War Collage Quarterly: Parameters* 47(1): 7-19.

Leonhard, Robert R. 1991. *The Art of Maneuver: Maneuver Warfare Theory and Airland Battle*. Calif: Presidio Press.

Leonhard, Robert R. 1994. *Fighting by Minutes Time and the art of war*. Westport: Praeger Publishers.

Liddel Hart, Basil. 1967. *Strategy of indirect approach*. London: Faber & Faber Ltd.

Lind, William S. 1985. *Maneuver Warfare Handbook*. Boulder: Westview Press.

Luttwak, Edward N. 1987. *Strategy The logic of War and Peace*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

Mahoney, James. 2015. Process Tracing and Historical Explanation. *Security Studies* 24(2): 200-218.

Manstein von, Erich. 1994. *Lost Victories*. Novato: Presidio Press.

Mellenthin von, F.W. 1956. *Panzer Battles 1939-1945 A study of the use of armor in the second world war*. London: Cassel & Company LTD.

Middeldorf, Eike. 1968. *Führung und Gefecht Grundriss der Taktik*. Frankfurt am Main: Bernard & Graefe.

National Archives Microfilm Publication. *T313 Roll 355*. Alexandria, Virginia.

National Archives Microfilm Publication. *T313 Roll 2094*. Alexandria, Virginia.

National Archives Microfilm Publication. *T314 Roll 1160*. Alexandria, Virginia.

National Archives Microfilm Publication. *T315 Roll 594*. Alexandria, Virginia.

National Archives Microfilm Publication. *T315 Roll 595*. Alexandria, Virginia.

National Archives Microfilm Publication. *T315 Roll 596*. Alexandria, Virginia.

Nilsson, Niklas. 2021. Land operations and competing perspectives on warfare. *Comparative Strategy* 40(4): 372-386.

Ochirov, Utash Borisovich. 2015. Operation Great Saturn: Plan and opportunities for implementation. *Vestn. Volgograd State university* 34(4): 55-67.

Röda Arméns Generalstab. 1941. Kartblad M-38-122 1:100 000

Owen, William F. 2008. The Manoeuvre Warfare Fraud. *The RUSI Journal*. 153(4): 62-67.

Samuels, Martin. 1995. Directive Command and the German General Staff. *War in History*. 2(1): 22-42.

Sigg, Marco. 2014. *Der unterführer als Feldherr im Taschenformat Theorie und Praxis der Auftragstaktik im deutschen Heer 1869 bis 1945*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.

Simpkin, Richard E. 1985. *Race to the swift Thoughts on Twenty-First Century Warfare*. London: Brassey's defence publishers.

Storr, Jim. 2009. *The Human Face of War*. London: Continuum.

Thunholm, Peter & Henåker, Lars. 2020. A tentative model on effective army combat tactics. *Comparative Strategy*. 39(5): 490-504.

Van Creveld, Martin. 1983. Thoughts on Military History. *Journal of Contemporary History*, (18)4: 549-566.

Van Creveld, Martin. 2013. *Wargames: From Gladiators to Gigabytes*. New York: Cambridge University Press.

Van Creveld, Martin. 2014. *Air Power And Maneuver Warfare*. E-bok: Tannenberg Publishing.

Zhukov, Georgy. 2013. *Marshal of victory: The Autobiografi of General Georgy Zhukov*. Barnsley: Pen & Sword Military.

Ångström, Jan & Widén, Jerker. 2014. *Contemporary Military Theory: The Dynamics of War*. Hoboken: Routledge.

Bilaga 1 – Arkivmaterial

Bilagan syftar till öka transparensen genom att presentera de dokument som ligger till grund för det historiska narrativet. Tabellens arkiv, rulle och bild hänvisar till de nyttjade mikrofilmpublicationerna vilka återfinns i National Archives "Captured German and Related Records on Microfilm" i Alexandria, Virginia. Digitaliserade mikrofilmer finns publicerade på flera platser, denna studie har haft åtkomst till de mikrofilmpublicationer som anges i referenslistan via <http://wwii-microfilm.blogspot.com/>.

Löpnummer är den numeriska referens som återfinns i studien.

Arkiv, rulle, bild hänvisar till hur dokumentet kan hittas i arkiv.

Källa beskriver vilken förband som dokumentet härstammar från och vilken typ av dokument.

Tid beskriver vilken tid som anges för informationen, om tiden är okänd och informationen inte är tidskritisk för att kartlägga händelseförloppet anges 2100(?).

Översikt är en kort sammanfattning av dokumentets innehåll.

Anteckning innehåller korsreferering till andra dokument, exempelvis bilagor (Anlage) eller lägeskartor.

Löp.Nr	Arkiv	Rulle	Bild	Källa	Tid	Översikt	Anteckning
1	T315	594	542	11. Pz.Div Kriegstagebuch (KTB)	6/12 1200	11. Pz.Div underställs XXXXVIII. Pz.Krp kl 00 den 6/12. Under dagen samverkar Kdr ⁸ 11. Pz.Div med kårstaben.	
2	T315	594	544	11. Pz.Div KTB	7/12 0700	Kdr 11. Pz.Div ger bedömning av övergången över Don efter rek. Beslut och beredduppgifter till förbanden ges.	
3	T315	594	544	11 Pz.Div KTB	7/12 0900	Rapport från XXXXVIII. Pz.Krp om fientligt genombrott vid 336. Inf.Div. Beredduppgift ges till Pz.Rgt 15 för motanfall. Ordonnans utgår till 15 Pz.Rgt.	
4	T315	594	544	11. Pz.Div	7/12 0925	Order till divisionen om att underställa Pz.Rgt 15 samt samverkansofficer till 336. Inf.Div.	Anlage ⁹ 86,87 Löpnummer 13
5	T315	595	11	11. Pz.Div KTB Anlage 80	1/12 0100	Order till 11. Pz.Div att framrycka och utgöra Heeresgruppe Dons reserv.	
6	T315	594	549	11. Pz.Div	7/12	Avmarsch med divisionsstaben mot ny grupperingsplats: Werchne Ssolonowskij.	Anlage 88

⁸ Kdr = Chef

⁹ Anlage = Bilaga

				KTB	1300	Grupperad på plats klockan 1500.	
7	T315	594	549	11. Pz.Div KTB	7/12 1700	K.61 och Pz.Gren.Rgt 111 får order om <i>sicherung</i> mot terrängen söder om Kolchos 79. Förbanden återrapporterar att de inte hittat något fientligt.	
8	T315	594	549	11. Pz.Div KTB	7/12 1700	Samverkan med 336. Inf.Div genomförd och fiendeläget klarlagt: Fientligt genombrott på 336. Inf.Div vänstra flank. 51 stridsvagnar observerade vid Kolchos 79 men har gjort uppehåll för natten.	
9	T315	594	549	11. Pz.Div KTB	7/12 1700	Divisionen avvärjer fortsatt fientligt framträngande söder om Kolchos 79 med Pz.Gren.Rgt 111, Pz.Pi.Btl 209 samt 4. (flak) ¹⁰ /Pz.Art.Rgt 119	
10	T315	594	546	11. Pz.Div KTB	7/12 1700	Order för anfallet den 8/12: - Pz.Rgt 15 underställs Pz.Gren.Rgt 111 (samt I./Pz.Art.Rgt 119 enligt löpnummer 42) Omfattar kolchos 79 i västlig därefter nordlig riktning över Ssolonowskij. - Pz.Gren.Rgt 110 och K.61 anfaller i nordlig riktning och tar höjd 153. Utgör där divisionsreserv.	
11	T315	594	551	11. Pz.Div KTB	7/12 1850	XXXXVIII. Pz.Krp order för anfallet den 8/12 inkommer. ”Inga förändringar till given order” noteras i krigsdagboken.	<i>Anlage 89 (Löpnnummer 12)</i>
12	T315	595	36	11. Pz.Div KTB Anlage 89	7/12 1854	Order från XXXXVIII. Pz.Krp: 11. Pz.Div anfaller den 8/12 över linjen Ssolonowskij 12 km väster om Kolchos 79 och tar Ostrowskij. Spanar under natten och morgonen för att klarlägga fiendens gruppering. Anfaller i samverkan med 336. Inf.Div och tar Ssawinkij – Ssulazkij. Förhindrar fientlig styrketillväxt över Tschir.	<i>Finns inga order, rapporter eller bilagor som vittnar om att den spaningen utfördes.</i>
13	T315	595	30	11. Pz.Div KTB Anlage 86	7/12 0925	Meddelande från XXXXVIII. Pz.Krp: 51 fientliga stridsvagnar genombrott vid Kolchos 79. 11. PzDiv anfaller med Pz.Rgt 15 i samverkan med 336. Inf.Div i syfte att driva fienden tillbaka över Tschir. Samverkansofficer snarast till 336. Inf.Div.	
14	T315	595	33	11. Pz.Div KTB Anlage 88	7/12 1125	Order från XXXXVIII. Pz.Krp: Pz.Rgt 15 underställs 336. Inf.Div. Slår fienden söder om Tschir.	
15	T315	2094	376	336. Inf.Div KTB	7/12 1030	Divisionschefen samverkar personligen med en bataljon ur Pz.Rgt 15 vid stabsplasten (Werchne Ssolonowskij) Order ges: Slå fientliga pansarförband, anfall därefter i nordostlig riktning mot Tschir.	
16	T315	2094	378	336. Inf.Div KTB	7/12 1300	Stridskontakt med fientliga stridsvagnar vid Nishne Ssolonowskij omöjliggör planerat motanfall med samlad pansarbataljon (ur Pz.Rgt 15). Bataljonen avvärjer tillsammans med 2st 8,8 cm Flak ytterligare ryska anfall. Mörkret faller.	
17	T315	2094	380	336. Inf.Div	7/12	Fortsatt fientliga förstärkningar av infanteri och pansarvärn observerade under ef-	<i>T315/2094/554 utvi-</i>

¹⁰ Flak = FLugAbwehrKanone. Luftvärnskanon som användes frekvent för markmålsbekämpning

				KTB	1800	termiddagen. Avsikt med divisionens strid under den 8/12 är att anfalla och ta Ssawinskij och Ulazkij och därefter försvara linjen Lissinskij-Ulazkij invid Tschir. Höjd 129 måste hållas.	<i>sar lägeskartan vid divisionen.</i>
18	T313	355	8639796	4. Pz.A.O.K KTB	7/12 1615	Order ges till XXXXVIII. Pz.Krp att återta förlorad terräng söder om Tschir. För uppgiften underställs kåren underställs samtliga förband i området.	
19	T315	2094	380	336. Inf.Div KTB	8/12 0355	Ia ¹¹ gör bedömningen att vänstra flygeln fortsatt kommer utsättas för anfall. Fientliga stridsvagnsförband samlas för anfall i nordlig riktning från Kolchos 79. Oro uttrycks över att 11. Pz.Div kommer att missa de fientliga stridsvagnarna. Trots detta avses anfallet genomföras enligt plan.	
20	T315	2094	382	336. Inf.Div KTB	8/12 0600	Fientligt anfall mot höjd 160 och 161. 40-50 stridsvagnar och ytterligare 7 norr om höjd 161 observeras.	
21	T315	2094	382	336. Inf.Div KTB	8/12 0845	Fienden anfaller förnyat mot höjd 161 och terrängen söder därom med stridsvagnar och infanteri.	
22	T315	2094	382	336. Inf.Div KTB	8/12 0855	11. Pz.Div träffar fienden i flanken vid höjd 160,3 och 155,0. Fienden fortsätter trots detta anfallet mot 336. Inf.Div	
23	T315	2094	384	336. Inf.Div KTB	8/12 1230	Krisen vid divisionen når sin kulmen. En rysk omfattning träffar 686. Gren.Rgt i ryggen. Pz.Rgt 15 kan inte ingripa p.g.a ammunitionsbrist. Flygunderstöd sätts in för understöd. Läget och verkan oklart på grund av att sambandet med vänstra flygeln är brutet.	
24	T315	2094	384	336. Inf.Div KTB	8/12 1230	110. Pz.Gren.Rgt når Kolchos 79 strider hus till hus.	
25	T315	2094	386	336. Inf.Div KTB	8/12 1230	Under förmiddagen har följande fientliga stridsvagnar nedkämpats: 11. Pz.Div – 20 336. Inf.Div – 15	
26	T315	2094	386	336. Inf.Div KTB	8/12 1430	Kolchos 79 rensad. Pz.Gren.Rgt 110 (tillsammans med 111) anfaller vidare i nordvästlig riktning.	
27	T315	2094	386	366. Inf.Div KTB	8/12 1500	Läget vid divisionen: Fortsatt hårda strider över hela divisionens front, med en del inringande förband och överrullade försvarsställningar. Divisionens Ic ¹² vittnar om 100-tal tyska soldater som skjutits som fångar då det tyska anfallet mot Kolchos 79 inleddes på morgonen.	
28	T315	2094	388	366. Inf.Div KTB	8/12 1530	Luckan mellan KG Selle och 336. Inf.Div tätad genom 11. Pz.Div anfall. Fienden trycktes dock mot divisionens stridsställningar.	
29	T315	2094	388	366. Inf.Div	8/12	Ett fientligt motanfall upptäckt via säkerhet i anslutning till Lissinskij.	

¹¹ Operationssektionen

¹² Underrättelsesektionen

				KTB	2000		
30	T315	2094	388	366. Inf.Div KTB	8/12 2000	Ryska förluster rapporteras från höjd 156. 11 stridsvagnar, 4 lastbilar, 4 motorcyklar.	
31	T315	2094	388	366. Inf.Div KTB	8/12 1900	Order till divisionens från XXXXVIII. Kåren: Ta Ssulaskij och försvara söder om Tschir. Anfall och ta Ostrowskij över höjderna 160 och 155 minst med styrka att försvara tagen terräng. Framåt kl 0600.	
32	T315	594	548	11. Pz.Div KTB	8/12 0445	Natten har varit lugn. Inga tecken på att fienden upptäckt utgångsläget för anfall.	
33	T315	594	548	11. Pz.Div KTB	8/12 0445	Pz.Rgt 15 påbörjar anfall följt av Pz.Gren.Rgt 111.	
34	T315	594	548	11. Pz.Div KTB	8/12 0530	Pz.Gren.Rgt 110 påbörjar anfall	
35	T315	594	548/ 550	11. Pz.Div KTB	8/12 0520	Pz.Rgt 15/Pz.Gren.Rgt 111 bryter igenom svagt ryskt försvar vid höjd 158,2 och fortsätter anfallet mot höjd 155. Fienden anfaller på tre täter i östlig riktning. (Rapporteras 0620 och 0700). En fientlig fordonskolonn med pansarvärnsvapen observeras framrycka i nordlig riktning.	<i>Anlage 91 T315/595/51 Anlage 92 T315/595/55+61 Tider i KTB något oklara då flera med- delanden är sam- manslagna till ett klockslog.</i>
36	T315	594	550	11. Pz.Div KTB	8/12 0710	Fienden anfaller fortsatt mot 336. Inf.Div	
37	T315	594	550	11. Pz.Div KTB	8/12 0930	Pz.Gren.Rgt 111 upprättar kontakten med KG Selle vid höjd 129. Pz.Rgt 15 nedkämpar, efter hårda strider, fientliga stridsvagnar vid höjd 155 fortsätter anfallet i östligriktning och innesluter fienden vid Kolchos 79. Fienden försöker ett utbrytningsförsök åt söder men stoppas av Pz.Gren.Rgt 110, varvid 9 stridsvagnar nedkämpas. Ryska förband tar höjd 161 som återtas av II./Pz.Rgt 15	
38	T315	594	550	11. Pz.Div KTB	8/12 1425	Kolchos 79 tagen. K.61 utgör divisionsreserv, tagit 148,6.	
39	T315	595	50	11. Pz.Div KTB Anlage 90	8/12 0515	Pz.Gren.Rgt 111 anmäler att säkerung mot Farm 3 och 4 genomförts under natten, inget fientligt har påträffats.	
40	T315	594	550/ 552	11. Pz.Div KTB	8/12 1445	Divisionen fastslår att det fientliga genombrottet är avreglat. Inriktning för 9/12: Med 110. Och 111. Pz.Gren.Rgt på linje, understödda av en pansarbataljon ur Pz.Rgt 15 fortsätta anfallet i nordostlig riktning, mot Ostrowskij. KG Langer (Pz.Pi.Btl 209 och 2 8,8 cm Flak) avreglar höjd 161 åt söder. Artilleriet understödjer med schverpunkt väst. K.61 fortsatt reserv bakom Pz.Gren.Rgt 110.	

41	T315	595	139	11. Pz.Div KTB Anlage	8/12 1931	Dagrapport Pz.Art.Rgt 119: Understött anfallet med II. och III. Bekämpat fientlig konvoj vid punkt 160.3 samt vikande motståndare från Kolchos 79. I. underställd Pz.Rgt 15 under dagen.	<i>I./Pz.Art.Rgt 119 underställda Pz.Rgt 15 under anfallet, framgår ej av löpnummer 12</i>
43	T314	1160	691	XXXXVIII.Pz.Krp Anlage 7/7.12	7/12 1800	Order för anfallet den 8/12	
44	T314	2094	364	336. Inf.Div KTB	4/12 2100(?)	336. Inf.Div underställs XXXXVIII. Pz.Krp och får uppgiften att rensa det ryska brohuvudet söder om Tschir. Anfallet planeras till 6/12.	
45	T315	2094	366	336. Inf.Div KTB	5/12 2100(?)	Under dagen ryska anfall mot Lissinskij samt anfall mot vänstra flanken med stridsvagnar och infanteri. Tolkas av divisionen som rysk stridsspaning.	
46	T315	2094	368	336. Inf.Div KTB	5/12 1930	Egen spaning mot brohuvudet identifierat förstärkning av stridsvagnar och fältarbete för överlevnad. Anfallet mot brohuvudet skjuts fram till 7/12 p.g.a. drivmedelsbrist och svårighet att få fram förbanden	
47	T315	2094	366/368	336. Inf.Div KTB	6/12 2100(?)	Rysk spaning intensifieras under förmiddagen. Stridsvärdet på förbandet sjunker på grund av kyla och snöstorm. Endast med svårighet kan den tunga artilleribataljonen gruppera. På kvällen är divisionen anfallsberedd.	<i>Anlage C117 utvisande utgångsgruppering T315/2094/447 Anlage 8 order för anfallet T315/2094/552</i>
48	T315	2094	372	336. Inf.Div KTB	7/12 0500	Divisionens anfall påbörjas	
49	T315	2094	372	336. Inf.Div KTB	7/12 0555	Rapport från KG Selle: Stridskontakt med 20 stridsvagnar och 14 salvpjäser. Bekämpar med eget artilleri.	
50	T315	2094	372	336. Inf.Div KTB	7/12 0700	Gren.Rgt 686 får stridskontakt med 21 stridsvagnar och salvpjäser vid höjd 96,4. Bekämpar med eget artilleri, ammunitionsläge "anspant".	
51	T315	2094	372	336. Inf.Div KTB	7/12 0715	Fienden förstärker vid höjd 96,4. Ett 50-tal stridsvagnar åtföljda av infanteri anfaller i västlig riktning mot höjd 129.	
52	T315	2094	372	336. Inf.Div KTB	7/12 0717	Luftwaffe Feld.Rgt 7 har nått höjd 155 och är i strid med fienden. Anhåller om flygunderstöd för att bekämpa stridsvagnar.	
53	T315	2094	374	336. Inf.Div KTB	7/12 0730	Divisionens anfall går enligt plan och har nått linjen höjd 106,6 – 94,0	
54	T315	2094	374	336. Inf.Div KTB	7/12 0735	Luftwaffe Feld.Rgt 7 kan inte erövra höjd 96,4. Fienden har samlat mekaniserade förband där och anfaller i västlig riktning.	
55	T315	2094	374	336. Inf.Div KTB	7/12 0737	Bedömning av läget: Fienden har under natten brutit igenom den svaga fronten mellan KG Selle och Luftwaffe Feld.Rgt 7. Luftwaffe Feld.Rgt 7 har blivit överrullade. De 2 cm luft-	

						värnskanonerna som försvarade fronten hade ingen verkan på de ryska stridsvagnarna. Order från divisionen: Luftwaffe Feld.Rgt 7 drar ur i sydlig riktning och skyddar divisionens flank.	
56	T315	2094	374	336. Inf.Div KTB	7/12 0830	Divisionen räknar med ytterligare genombrott. Order ges till II samt 13./Gren.Rgt 686 att framrycka mot Kolchos 79 och försvara den med syfte att avregla det fientliga genombrottet.	
57	T315	2094	374	336. Inf.Div KTB	7/12 0833	Divisionens högra flygel har nått höjd 106,6 och övergår till försvar.	
58	T315	2094	374/ 376	336. Inf.Div KTB	7/12 0840	Rapport, oklart från vem, om 3 sovjetiska stridsvagnar vid Kolchos 79. Fienden anfaller mot Nishne Ssolonowskij.	
59	T315	2094	376	336. Inf.Div KTB	7/12 0850	Order till Gren.Rgt 686: Alla pansarbrytande vapen till divisionens vänstra flank. Eld mot Kolchos 79.	
60	T315	2094	376	336. Inf.Div KTB	7/12 0850	Divisionens Ia orienterar XXXXVIII. Pz.Krp om läget. Samtalet renderar i att divisionen får Pz.Rgt 15 underställd för motanfall. Kan påräkna första delarna på plats om två timmar.	Anlage A5/A5a
61	T315	2094	376	336. Inf.Div KTB	7/12 1000	S.Flak-Batt och Gem.Flak.Abt från 7. Luftwaffe Feld.Div påträffas vid divisionens stabsplats. Beordras i ställning på höjd 132,1. Nedkämpar där 2 stridsvagnar (1 T-34 och 1 KW-1)	
62	T315	2094	376	336. Inf.Div KTB	7/12 1030	Samverkan mellan chefen 336. Inf.Div och Pz.Rgt 15 sker i terrängen. Order: Nedkämpa (vernichtet) det fientliga pansarförbandet vid Kolchos 79, fortsatt anfall mot Tschir.	
63	T315	2094	376	336. Inf.Div KTB	7/12 1100	336. Inf.Div underställs XXXXVIII. Pz.Krp för att kunna föra striden enhetligt.	Anlage A5/A5a
64	T315	2094	380	336. Inf.Div KTB	8/12 2100(?)	Spaning från båda sidor i divisionens område under natten. Upptäckt ansamling av stridsvagnar vid höjd 161. Divisionen bedömer att fienden fortsätter anfallet från 161 i sydlig riktning. Pansarvärnsförmågan är stärkt i den riktningen under Hauptm. Weike.	
65	T314	1160	491	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	3/12 1300	Kåren får sin nya uppgift. Kåren tar befälet över 336. Inf.Div, 11. Pz.Div, 7. Luftwaffe Feld.Div. Rensar brohuvudet söder Tschir och anfaller därefter i nordöstlig riktning i syfte att understödja anfallet mot Stalingrad.	
66	T314	1160	492	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	3/12 1800	Samverkan mellan kårchefen och chefen för 4. Pz.A.O.K där uppgiften formaliseras och underställda förbands detaljer redovisas. Kåren tar befälet över förbanden den 5/12. På kvällen förbereds förflyttning till ny ledningsplats vid Nishne Chirskaya.	
67	T314	1160	500	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	7/12 1030	336. Inf.Div underställs XXXXVIII.Pz.Krp i syfte att föra striden enhetligt.	Anlage 2 3.12.42 T314/1160/687
68	T314	1160	500	XXXXVIII.Pz.Krp	7/12	Kåren överraskas av det snabba underställandes av Pz.Rgt 15. Kdr 11. Pz.Div samt	

				KTB	1045	Pz.Rgt 15 befann sig i terrängen för rek inför anfallet över vattnet och kunde snabbt bilda sig en uppfattning om läget. 1045 har redan samverkan skett och uppgiften kunde påbörja att lösas.	
69	T314	1160	501	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	7/12 1700	Fortsatt anfall med Pz.Rgt 15 utsiktslöst och riskerar att kraftsplittra. Beslut: 336. Ind.Div avreglar fientligt genombrott med egna förband. Underställda enheter återgår. Den samlade 11. Pz.Div genomför den 8/12 ett kraftsamlar motanfall. Ordernivån befaras försvåras på grund av att divisionen inte är samlad.	
70	T314	1160	501/502	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	7/12 1700	Fiendebedömning (omfattande) essens: Fienden finns vid Kolschos 79 med 1-2 divisioner och minst 1 pansarbrigad. Fiendens avsikt är att fortsätta anfallet i västlig alternativt östlig riktning för att rulla upp försvaret från sidan och ryggen. Därför skall 11. Pz.Div anfall ske väster om Kolschos 79 och träffa fienden i ryggen. Anfallet skall ske djup intill Ostrowskij i syfte att förhindra fortsatt fientlig styrketillväxt över Tschir.	
71	T314	1160	503/504	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	7/12 1730	Arméorder för 8.12. Order om att återta gamla ställningen vid Tschir. För uppgiften underställs alla gripbara förband i området.	
72	T314	1160	503/504	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	7/12 1835	Order till kåren för anfallet den 8/12 ges. Värt att notera är att ordern till 336. är avsevärt mer detaljerad än den till 11. Pz.Div. Kåren trycker på vikten av att snabbt avbryta den fientliga styrketillväxten över Tschir. Fientliga förband söder om floden slås genom att ta floden och förhindra styrketillväxt.	<i>Anlage 2 3.12.42 T314/1160/691-692</i>
73	T314	1160	505	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	7/12 1715	11. Pz.Div anmäler att anfallsförberedelserna påbörjas och att Pz.Gren.Rgt och K.61 kommer vara på plats under natten.	
74	T314	1160	505	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	7/12 1715	En pansarbataljon samt delar ur Pi. Btl (11.) samt 336. skyddar Nischne Ssolonowskij och har avvärjt fientligt pansaranfall, bedömningen är dock att fienden fortsätter anfallet under morgondagen.	
75	T314	1160	507	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	8/12 0600	Fienden anfaller med pansarförband (40-50 st) mot höjd 161. Samtidigt anfaller 11. Pz.Div i nordlig riktning.	
76	T314	1160	508	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	8/12 1400	Pz.Gren.Rgt 110 samt Kradschtz. Batl tar Kolschos 79. Fienden viker i östlig riktning.	
77	T314	1160	699	XXXXVIII.Pz.Krp KTB Anlage 5 8.12.42	8/12 1355	Rapport från 11. Pz.Div: 22 stridsvagnar nedkämpade. Kolshos 79 återtagen. Anfallet mot höjd 161 fördröjt på grund av ammunitionsproblem. Avsikt för 9/12 att nå Tschir och rensa "fickan".	
78	T314	1160	701	XXXXVIII.Pz.Krp KTB Anlage 6 8.12.42	8/12 1530	Rapport från 11. Pz.Div: Delar ur Pz.Rgt 15 sammanstrålar med Rgt 686 vid höjd 161.	
79	T314	1160	701	XXXXVIII.Pz.Krp KTB Anlage 6 8.12.42	8/12 1530	Rapport från 336: Upprepade anfall mot höjd 161. Minst två fientliga genombrott har slagits tillbaka, det sista med hjälp av flygunderstöd. Totalt har 15 fientliga stridsvagnar nedkämpats, 8 egna PAK förlorats.	
80	T314	1160	509	XXXXVIII.Pz.Krp	8/12	Spaningsrapport från natten anmäler ca 700 motorfordon i rörelse mot Tschir och	

				KTB		mot Don. Sagesman Pz.A.O.K 4 Ic Obltn Lohrman	
81	T314	1160	707	XXXXVIII.Pz.Krp KTB Anlage 14 8.12.42	8/12 1855	Kårens order för anfallet den 9/12. Luftunderstöd utlovas. 11. Pz.Div underställs KG Selle. Anfaller över linjen Höjd 160-155 och tar Ostrowskij och övergår till försvar. 336. Inf.Div tar Ssawinkij och Ssulazkij och försvara linjen Lissenskoj – Ssulazkij söder om Tschir.	
82	T314	1160	510/711	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	8/12 2100(?)	Lägesrapport från XXXXVIII. Pz.Krp till Pz.A.O.K 4: 46 stridsvagnar nedkämpade, 8 egna PAK förstörda. Inga egna pansarförluster rapporteras, i krigsdagboken noteras att 11. Pz.Div har haft ringa förluster. Flygaktivitet från båda sidor nämns i bilagan.	
83	T314	1160	510	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	9/12 0800	Höjd 161 har varit omstridd och det är oklart vem som äger den. Gren.Rgt 686. har stridskontakt i ryggen och står söder om höjd 161. Genom samverkan har 336. bett 11. Pz.Div att understödja genom att anfalla (tillsammans med reserv ur 336.) 0800 anmäler Ia ur 11. att anfallet försenats på grund av felorientering i mörkret. Anfallet beräknas till 0900.	
84	T314	1160	715	XXXXVIII.Pz.Krp KTB Anlage 1 10.12.42	10/12 0545	Rapport till Pz.A.O.K 4, Panzerlage: 41 III, 5 IV, 3 Befpz Gr. Adam: 4 III, 3 IV (Avser läget den kvällen den 9/12)	
85	T315	594	552/554	11. Pz.Div KTB	9/12 1100	Pz.Gren.Rgt 110 med understöd av III./Pz.Rgt 15 anfaller på morgonen höjd 160. KG Selle som underställs divisionen anfaller bakom Pz.Gren.Rgt 110. Kl 11 anfaller fienden höjd 155 (Pz.Gren.Rgt 111). Striden om höjd 155 - 161 engagerar Pz.Gren.Rgt 110 + 111 + K.61 samt delar av Pz.Rgt.15.	
86	T315	594	554	11. Pz.Div KTB	9/12 1700	Pz.Gren.Rgt 110 lyckas ta höjd 96,4 varvid 2 fientliga motanfall slås tillbaka.	
87	T315	594	554	11. Pz.Div KTB	9/12 1700	Kdr bedömning är att 3 fientliga pansarbrigader är slagna (?)/påverkade i brohuvudet. Fienden kastar in alla tillgängliga krafter för att hålla brohuvudet vilket sannolikt innebär att ytterligare förband från nordväst kan anfalla in mot brohuvudet. Fienden kraftsamlar och befäster området Ssulazkij - Ostrowskij. Div.Kdr bedömer att ett anfall i västlig riktning inte är genomförbart kopplat till terrängen och ger därför följande order: Pz.Gren.Rgt 110 och K.61 tar Ostrowskij Pz.Pi.Btl 209 och 2. Battr IV.(FLAK)/Pz.A.R 119 skyddar den högra flanken vid höjd 161 Pz.Gren.Rgt 111 och Pz.Rgt 15 (underställs 1./K.61 anlage 106) förbereder motanfall i nordlig riktning mot det förväntade fientliga anfallet Ordern ges över radio.	
88	T315	595	209	11. Pz.Div	9/12	Dagrapport Pz.Art.Rgt 119:	

				KTB Anlage	2100(?)	Understött Pz.Gren.Rgt 110 med II. Och III. I anfallet mot Chir. I. underställd Pz.Rgt 15 Fienden vid Ostrowskij (svackan) är stark med tunga vapen men bekämpas vid middagstid av I. och III. med observerad eld. Spärreldsområde (fast eld för skydd) för natten är inskjutet Fiende 1 km väster höjd 155 bekämpad med observerad eld vid mörkrets inbrott.	
89	T315	595	210/211	11. Pz.Div KTB Anlage	9/12 2100(?)	Dagrapport Pz.Rgt 15: Panzerlage: 12 II, 7 IIIk, IIII 35, 6 IV, 3 Bef Nedkämpat 6 stridsvagnar varav 1 KW1, 3 T-34 Inga rapporterade förluster av stridsvagnar	
90	T315	2094	390	336. Inf.Div KTB	9/12 0800	Divisionen i närstrid med motståndaren. Stora förluster på båda sidor. Samtliga trådförbindelser har under gårdagen och natten förstörts. På anhållan av divisionen skall divisionsreserven (II./G.R 687) tillsammans med en pansarbataljon ur 11. Pz.Div anfalla för att slå fienden i och bakom divisionen. Divisionen saknar kraft att hantera fienden själv.	
91	T315	2094	390	336. Inf.Div KTB	9/12 0840	Trådförbindelsen med Gren.Rgt 685 återupprättad, Kdr Gren.Rgt 685 rapporterar att regementet under natten stridit mot enstaka grupper och förband som funnits i och bakom regementet efter gårdagens strider, fienden stred som bestar och talrika/flera (?) trossoldater har brutalt knivhuggits till döds. Fienden försvarar svackan väster om LISSINSKIJ med 3 stridsvagnar och infanteri, Regementet kan inte hantera den motståndaren själv. Regementet har sedan den 7/12 tagit 100 fångar och uppskattar de fientliga förlusterna till 500-600 soldater. De egna förlusterna är höga men uppfyllda genom anslutna Luftwaffe förband.	
92	T315	2094	390	336. Inf.Div KTB	9/12 0800	Fientliga anfall mot höjd 156. Delar ur Gren.Rgt 686 med understöd av 9. Flak-Division slår tillbaka anfallen med stora förluster för fienden. Egna förluster ökar på grund av "eldöverfallsliknande" fientlig artilleri- och stridvagnskanoneld. Ammunitionsbrist försvårar möjligheten att försvara höjden mot nya ryska anfall.	
93	T315	2094	390	336. Inf.Div KTB	9/12 0900	Egna pansarförband tagit höjd 161. I strid med fientliga stridsvagnar.	
94	T315	2094	392	336. Inf.Div KTB	9/12 1210	Höjd 161 fortsatt omstridd. Byter ägare flera gånger. Divisionen sätter in divisionsreserven för att hålla höjd 161.	
95	T315	2094	392	336. Inf.Div KTB	9/12 1330	Kdr 11. Pz.Div anmäler att höjd 161 är tagen. Pz.Gren.Rgt 110 anfall går bra. Fienden retirerar på divisionens vänstra flygel. Gren.Rgt 686 har inte stridsvärde, kopplat till kyla och brist på mat och förnödenheter, att följa med och exploatera 11. Pz.Div genombrott. Divisionen planerar att nyttja kvällen och natten till stridsvärdeshöjande åtgärder för att under morgondagen fortsätta anfallet mot höjd 94.	

99	T314	1160	720	XXXXVIII.Pz.Krp KTB Anlage 6 9.12.42	9/12 16.10	Rapport till Pz.A.O.K. 4: Sammanfattar dagen anfall enligt respektive division. Bedömningen av fienden ger vid handen att kåren slåss mot 3 pansarbrigader i brohuvudet. Avsikt: Eftersom terrängen inte medger ett frontalt pansaranfall för flytta 11. Pz.Div i västlig riktning och anfall i östlig riktning med understöd av 336. Inf.Div	
100	T314	1160	721	XXXXVIII.Pz.Krp KTB Anlage 7 9.12.42	9/12 1930	Order till 11. Pz.Div Kraftsamla i området höjd 155 och ta 130 från söder mot norr, ta därefter Ostrowskij från väster mot öst. Ta med del (KG) Ostrowskij från söder mot norr. Understöds i anfallet av 336. Inf.Div	
101	T314	1160	723	XXXXVIII.Pz.Krp KTB Anlage 9 9.12.42	9/12 2100(?)	Panzerlage 11. Pz.Div: 41 III, 5 IV, 3 Bef.pz Nedkämpat 5 stridsvagnar, skadat 4 tagit 62 fångar	
102	T315	596	55	11. Pz.Div KTB Tätigkeitsbericht Ic 6.12.42	6/12 2100(?)	Lt Vietor genomför samverkanbesök hos förband (deras Ic) i divisionens nya område. KG Stumpfelfeld, Adam och 336. Inf.Div besöks varvid fiendeläget inhämtas. Klockan 11 redovisar XXXXVIII. Pz.Krp fiendeläget på plats i egen stabsplats.	<i>Anlage 11 T315/596/91-92 Anlage 12 T315/596/92</i>
103	T315	596	56-57	11. Pz.Div KTB Tätigkeitsbericht Ic 7.12.42	7/12 2100(?)	Lt Vietor påbörjar en ny samverkanstur till Gruppe Adam och till XXXXVIII. Pz.Krp avseende fiendeläget, i synnerhet artilleriläget. Brist på fångar och överlöpare skapar osäkerhet i underlaget. Samverkansgruppen anmäls åter till divisionsstaben 20.00	<i>Anlage 13 T315/596/93</i>
104	T315	596	57	11. Pz.Div KTB Tätigkeitsbericht Ic 8.12.42	8/12 2100(?)	Efter fångförhör inhämtas att 216. Pz-Brigaden och 333. Skyttedivisionen stridit vid Kolchos 79. Förbanden har lidit stora förluster och står enligt rapporten inför sin förintelse. (ihre Vernichtung entgegenghen) Fiendens förluster anges till 39 stridsvagnar.	<i>Anlage 14 T315/596/94 Anlage 15 T315/596/96</i>
105	T315	596	57	11. Pz.Div KTB Tätigkeitsbericht Ic 9.12.42	9/12 2100(?)	Ytterligare fångförhör bekräftar att även den 117. Pansarbrigaden (medtillförda förband) finns i brohuvudet.	
106	T315	596	57	11. Pz.Div KTB Tätigkeitsbericht Ic 9.12.42	10/12 2100(?)	89. Pansarbrigaden befinner sig, bekräftat via erövrade papper, i området runt Ostrowskij.	
107	T315	596	186	11. Pz.Div KTB Tätigkeitsbericht Ia	8/12 2100(?)	Förlustrapport för 8.12.42: 10 stupade 48 skadade 2 saknade	
108	T315	596	186	11. Pz.Div KTB	8/12 2100(?)	Förlustrapport för 9.12.42: 22 stupade	

				Tätigkeitsbericht Ia		89 skadade 6 saknade	
109	T313	355	8639791	4. Pz.A.O.K KTB	6/12 2100(?)	Diskussion avseende Operation "Wintergewitter" (anfallet för att bryta inringningen av Stalingrad) och avhandlar XXXXVIII. Pz.Krp anfall över Don.	
110	T315	595	9	11. Pz.Div KTB Anlage 80	1/12 2100(?)	Organisationsskiss utvisande aktuell organisation för divisionen per den 1.12.42	
111	T315	595	9;43-44;137-138;210-211	11. Pz.Div KTB Flera Anlagen samt Gechts- und Verplegnungsstärken		Kontroll av Panzerlage genom att sammanföra organisationsskissen från 1.12.42 med lägesrapporterna från Pz.Rgt 15datumen 7-9.12.42. Antalet stämmer då med 1.12.42 (inräknat förluster) även om typ av stridsvagn inte fullt stämmer. Sannolikt Panzerlage 1.12.42: 3 Bef.Pz 12 Pz II 43 Pz III 6 Pz IV Totalt: 64 Stridsvagnar	
112	T315	596	195	11. Pz.Div Gechts- und Ver- plegnungsstärken	21/11	Personalläge per den 1/12 292 Off, 1598 Uffz, 7938 man	
113	T314	1160	499	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	7/12 0800	0800 nås kårstaben av "alarmerande" nyheter avseende ett fientligt genombrott på 336. västra flygel.	
114	T315	2094	376	336. Inf.Div KTB	7/12 1130	Luftwaffe Feld.Rgt 7 får huvuddelen av sina pansarvärnsvapen nedkämpade i det fientliga anfallet. I förvirringen som uppstår av de höga förlusterna viker regementet åt öster istället för åt söder. Order ges att regementet skall kvarstanna och försvara den nya platsen. Stridsvärdet är mycket lågt.	
115	T315	594	543	11. Pz.Div KTB	7/12 2100(?)	Vädret under dagen: På dagen mulet, på kvällen snöfall. Runt 0 grader.	
116	T315	1160	500	XXXXVIII.Pz.Krp KTB	7/12 1045	Chefen för 11. Pz.Div rekognoscerar övergångsområdet tillsammans med chefen för 15. Pz.Rgt. Dessa återkallades för att sättas in i det nya läget.	
117	T315	595	43-44	11. Pz.Div KTB Anlage	7/12 2100(?)	Pz.Rgt 15dagrapport: Nedkämpat 2 stridsvagnar modell KW1 Inga egna förluster	
118	T315	594	549	11. Pz.Div KTB	8/12 2100(?)	Vädret under dagen: tidvis Regn, uppklämmande under eftermiddagen och runt 0 grader.	

119	T315	594	553	11. Pz.Div KTB	9/12 2100(?)	Vädret under dagen: Snöfall som övergår till Regn på eftermiddagen. Runt 0 grader.
120	T315	595	508-509	11. Pz.Div KTB Anlage	14/12 (2100?)	General Balcks dagorder med anledning av de dödade tyska soldaterna vid Kolchos 79.
121	T315	2094	582- 584;588;591- 592	336. Inf.Div KTB Tätigkeitsbericht Ic	13/12 (2100?)	Rapport avseende motståndaren under december 1942 kompletterad med en erövrade sovjetisk karta som markerar planerade anfallsstråk den 7 december för 216., 117., 89 Pansarbrigaderna.

